

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

GRAU EN ESTUDIS ÀRABS I HEBREUS

Treball de Fi de Grau

Curs 2012-2022

LA LITERATURA INFANTIL HEBREA EN ÈPOCA PREESTATAL

Nom de l'estudiant: Anna Pellicé Fabra

Nom de la tutora: Ana Mª Bejarano Escanilla

Barcelona, 2 de setembre de 2022

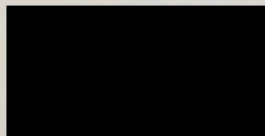

Amb aquest escrit declaro que sóc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres.

Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 02 de setembre de 2022

Signatura:

RESUM

El present treball se centra en un període concret de la història de la literatura infantil hebrea, des de finals del segle XIX fins a la creació de l'estat d'Israel. En poc més de cinquanta anys, la llengua hebrea va passar de ser una llengua adormida a una llengua viva i moderna. Va ser el període marcat per la difusió de la llengua mitjançant els textos editats en diferents diaris i publicats per les editorials de l'Europa de l'Est i de Palestina. En aquest espai de temps, la literatura infantil va tenir un paper molt destacat en la recuperació de la llengua hebrea i en l'educació de les primeres generacions d'infants nascuts a Eretz Israel.

La innovació del treball rau en el fet que és el primer estudi que es duu a terme, en una universitat de l'estat espanyol, sobre la literatura infantil hebrea preestatal, la importància d'aquesta literatura en la revivificació de la llengua hebrea i la seva influència en la cultura israeliana actual. A més, es presenta la primera traducció al català del conte *Els galls i la guineu*, de Hayyim Nahman Bialik, un dels autors que van contribuir a la renovació de llengua hebrea.

Paraules clau: literatura infantil hebrea, llengua hebrea. Educació infantil, traducció, Hayyim Nahman Bialik.

ABSTRACT

The present work focuses on a specific period in the history of Hebrew children's literature, from the end of the 19th century until the creation of the State of Israel. In just over fifty years, the Hebrew language went from being a sleeping language to being a living, modern language. It was a period marked by the spread of the language by means of texts edited in different newspapers and published in the publishing houses of Eastern Europe and Palestine. In this period of time, children's literature played a very important role in the recovery of the Hebrew language and in the education of the first generations of children born in Eretz Israel. The innovation of this work lies in the fact that it is the first study to be carried out, in a Spanish university, of pre-state Hebrew children's literature, its importance in the revival of a Hebrew language, and its influence on current Israeli culture. In addition, it is presented the first translation into Catalan of the tale *The Cock and the Fox* by Hayyim Nahman Bialik, one of the authors that contributed to the revision of Hebrew.

Key words: Hebrew children's literature, Hebrew language, child education, translation, Hayyim Nahman Bialik.

OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE (ODS)

D'acord amb l'explicació anterior, el TFG ens mostra una situació històrica concreta, com és la recuperació d'una llengua vernacla adormida. Lamentablement, en un moment donat i en un lloc concret, podria haver-hi alguna llengua en situació de perill, per causes ben diverses: enfrontaments bèl·lics, imposició d'una llengua per conquesta de territoris o països, voluntat de dificultar l'aprenentatge i difusió d'una llengua, prohibició de la llengua vernacla. En qualsevol cas, és important emprar totes les eines i recursos possibles per no deixar que disminueixi el nombre de parlants d'una llengua i recuperar la llengua en tots els seus àmbits. Es considera que els ODS tractats en aquest TFG s'engloben dins l'àmbit de Les Persones, i s'enquadren en l'ODS 4: *“Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge permanent per a tots i totes.”*

Per aconseguir-ho es tenen en compte les següents metes:

- 4.5: *“ D'aquí a 2030, eliminar les disparitats de gènere en educació i assegurar l'accés igualitari a tots els nivells de l'ensenyament per a les persones vulnerables, incloses les persones amb discapacitat, els pobles indígenes i els nens amb situacions de vulnerabilitat;”* i concretament l'indicador 4.5.1: *“Índex de paritat (entre dones i homes, zones rurals i urbanes, quintils de riquesa superior i inferior, grups de discapacitats, els pobles indígenes i els afectats pels conflictes, a mesura que es disposi de dades) per a tots els indicadors educatius d'aquesta llista que puguin desglossar-se.”* En el cas concret del present treball, s'hauria d'assegurar que cap de les disparitats esmentades afectin l'accés a la lectura, l'alfabetització i l'educació dels infants d'arreu del món.

- 4.6: *“ D'aquí a 2030, assegurar que tots els joves i una proporció considerables dels adults, tant homes com dones, estiguin alfabetitzats;”* i tenint en compte l'indicador 4.6.1: *“ Proporció de la població en un grup d'edat determinat que ha assolit almenys un nivell fix de competència funcional en alfabetització”*. Només es pot assolir si la mainada té accés a una bona diversitat de llibres de text i de lectura infantils en la seva llengua vernacla. Institucions governamentals, privades i entitats diverses han de fer tot el possibles per aconseguir un món alfabetitzat.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	1
1.1. Justificació	1
1.2. Metodologia i estructura	2
1.3. Objectius	2
1.4. La literatura infantil	3
2. LA LITERATURA INFANTIL HEBREA	5
2.1. Marc històric	5
2.2. La literatura infantil hebrea a Europa	9
2.3. La literatura infantil hebrea a Eretz Israel	14
2.4. La il·lustració dels llibres infantils	21
3. LA DIFUSIÓ DE LES OBRES	23
3.1. Les editorials	23
3.2. La premsa	25
3.2.1. La premsa a Europa	25
3.2.2. La premsa a Eretz Israel	26
4. LA TRADUCCIÓ DE LLIBRES INFANTILS	28
4.1. La traducció de la literatura infantil a l'hebreu	28
4.2. La traducció de la literatura infantil hebrea a altres llengües	29
4.3. La traducció de la literatura infantil hebrea a l'estat espanyol	30
4.3.1. La traducció de la literatura infantil hebrea al català	30
4.4. La traducció del conte de Bialik al català	31
4.4.1. El text	32
4.4.2. Comentaris	33
5. CONCLUSIONS	34
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	36
7. ANNEXOS	41
7.1. Institucions	41
7.2. Taules	43

En aquells dies de la meva joventut, vaig sentir aquesta sensació ardent de vergonya:

"Aquí estem, el poble del llibre, però milions de nens jueus a Rússia no tenen llibres propis."

No hi ha llibres amb els quals puguin créixer. Tenia por que si aquests nens no obtenien llibres hebreus en la seva infància, es perdrien l'hebreu per sempre.

Shoshana Zlatopolsky Persitz

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Justificació

L'objecte d'estudi d'aquest treball sorgeix de tres motivacions personals: la familiar, la professional i l'acadèmica.

L'arribada de l'Andreu, el meu net, m'ha transportat als tendres moments viscuts quan les meves filles eren petites: les primeres moixaines, els primers mots a cau d'orella, com un xiuxiueig, per no destorbar-lo. Més tard, amb les cançons de bressol i els jocs de falda, l'Andreu ja reconeix la meva veu; en poc temps repeteix alguns mots i no sempre són paraules senceres; és qüestió de temps: la llavor va creixent dia a dia. Es tracta de repetir i anar ampliant, ara un joc de titelles, ara un conte il·lustrat, aviat un conte amb lletres. Aquestes primeres lectures tenen un component lúdic, i serveixen per compartir moments únics i crear lligams emocionals.

La meva trajectòria professional com a docent m'ha permès constatar la importància del coneixement de la llengua per tal que l'alumnat pugui assolir una bona competència¹ lectora i comunicativa.. Quantes vegades alguns alumnes no han pogut resoldre un problema de química perquè no han estat capaços d'entendre'n l'enunciat!

Finalment, com a alumna del Grau en Estudis Àrabs i Hebreus (menció Hebreu), m'ha interessat especialment la història del poble jueu, i de com els jueus del món van ser capaços de recuperar la seva llengua vernacle després de gairebé dos mil anys. A finals del segle XIX, a la diàspora, a l'Europa de l'est, Eliézer Ben-Yehudà (1858-1922), un jueu nascut a Luzhki (Rússia Imperial, avui Bielorússia), va fer realitat el seu somni: transformar l'hebreu en una llengua viva, moderna, del dia a dia. L'educació dels infants nouvinguts a Eretz Israel, i la redacció i edició dels primers llibres infantils, van ser el tret de sortida del renaixement de la llengua hebrea.

1

“S'entén per competència bàsica la capacitat d'una persona de resoldre problemes reals en contextos diversos integrant coneixements, habilitats pràctiques, actituds i altres components socials i de comportament que es mobilitzen conjuntament per assolir una acció eficaç i satisfactòria”. Decret 119/2015, de 23 de juny (article 6, apartat 1). Recuperat el 21 de març de 2022 de <https://docplayer.es/20125425-1-136-diari-oficial-de-la-generalitat-de-catalunya-decret-119-2015-de-23-de-juny-d-ordenacio-dels-ensenyaments-de-l-educacio-primaria.html>

1.2. Metodologia i estructura

Per dur a terme el present treball s'ha realitzat una recerca bibliogràfica, emprant llibres físics i recursos virtuals; cal destacar que les fonts consultades han resultat ser força variades. La lectura i l'anàlisi de la informació han permès anar perfilant les respostes als objectius marcats. La transcripció dels mots hebreus s'ha realitzar seguint les normes de transcripció de l'hebreu de l'Institut d'Estudis Catalans² (2003). Tanmateix, entenem que, en hebreu, l'article i altres partícules prefixades van unides al nom i formen una unitat gràfica, per la qual cosa hem mantingut aquesta unitat en la seva transcripció.

A la introducció del treball, s'exposen els motius personals per dur-lo a terme, i es dona una visió de conjunt del significat de la literatura infantil al llarg de la història. Els capítols que segueixen a la introducció i conformen el cos del treball, s'estructuren en dos blocs:

- El primer correspon al marc teòric, i està format per diferents apartats que van desgranant la informació sobre la literatura infantil hebrea. Comença per una breu anàlisi del context històric que ens permet entendre les circumstàncies que van marcar l'inici d'una literatura infantil hebrea característica. Seguidament, es mostra la importància dels mitjans de comunicació per a la difusió de la llengua hebrea a través dels textos editats, les institucions que es van crear i van donar suport a la consolidació i evolució de la literatura infantil, i els autors i autores més rellevants.
- El segon bloc ens presenta la traducció de textos entesa com una eina important per a l'enriquiment d'una llengua; en un primer apartat es comenten les traduccions de textos variats de la literatura global a l'hebreu per part de grans autors hebreus tant a Europa com a Eretz Israel. La part pràctica del present treball és la traducció, al català, del conte *Els galls i la guineu* de Hayyim Nahman Bialik (1873-1934). La traducció s'ha realitzat directament del text hebreu (vegeu Annex 7.3), publicat el 1922 per l'editorial Omanut.

1.3. Objectius

- Conèixer els orígens i les característiques de la literatura infantil en el marc de la literatura general.

2

Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica (2003). «Normes de transcripció de l'hebreu». *Documents de la Secció Filològica, IV*, p. 41- 71.

- Fer un repàs històric de les diverses etapes de la producció literària hebrea pel que fa a la literatura infantil en època preestatal.
- Destacar el paper de la literatura infantil hebrea en l'aprenentatge de l'hebreu oral i escrit.
- Conèixer la contribució de la premsa i les institucions en la difusió de la literatura infantil.
- Aportar una visió panoràmica dels autors i llurs obres.
- Fer un breu repàs al món de la traducció de la literatura infantil hebrea
- Traduir al català un conte infantil de Hayyim Nahman Bialik.

1.4. La literatura infantil

En parlar de literatura infantil, ens venen al cap alguns dels seus objectius més reconeguts, com la creació d'una experiència lúdica en el lector, i l'estimulació de la curiositat i la imaginació. Si ens fixem en la part pedagògica, la literatura infantil reforça la competència lingüística i participa en el desenvolupament del pensament crític i de la intel·ligència emocional dels joves lectors. Tal com indica Ollero (2005) les competències bàsiques, com l'expressió oral i la comprensió lectora, que s'adquireixen a partir dels textos són essencials per anar construint el món dels coneixements.

El concepte de literatura infantil i el lloc que ocupa dins el sistema literari han generat controvèrsies al llarg de la història; alguns investigadors consideren que forma part de la literatura general, mentre que d'altres li atorguen un espai propi. Així, López Tamés (2012) creu que la literatura infantil no va destinada específicament a infants i adolescents, sinó que també la gaudeixen els adults. Per a Susina (2018), una societat produeix un cos de literatura infantil quan reconeix que els nens formen una categoria diferenciada de lectors amb uns necessitats i interessos particulars.

Diversos lingüistes descriuen la literatura infantil com “el conjunto de producciones y actividades que tienen como vehiculo la palabra con un toque artístico o creativo, y como receptor el niño” (Cervera, 1989, p.157). En aquest sentit, doncs, és la que s'adequa, en continguts i gèneres, a les primeres etapes del desenvolupament humà. El reconegut filòsof

anglès John Locke (1632-1704) va indicar que, per fomentar la lectura a la mainada calia que el llibre fos fàcil, agradable i adequat a la seva capacitat i a ser possible amb il·lustracions.

Pel que fa al seu procés creador, Cervera (1989, p.158, 159) diferencia tres tipus de literatura infantil:

1. La literatura recuperada, formada per una sèrie de relats, com llegendes, contes tradicionals, folklore i mites, que no van ser creats per als infants, però que amb un cert grau d'adaptacions acaben destinats al públic infantil. En aquest apartat s'emmarca el conte *Els galls i la guineu*, de Hayimm Nahman Bialik, que s'analitza i es tradueix al català a l'apartat 4.4.
2. La literatura creada especialment per a la mainada, que inclou contes, poemes i obres de teatre. Està influenciada pels cànons del moment i és, per tant, una literatura viva.
3. La literatura instrumentalitzada és la que presenta una clara tendència didàctica, en la qual es mostren diferents situacions i escenaris.

Dins l'àmplia oferta d'obres de literatura infantil, les més conegudes són els contes, sense cap mena de menyspreu pel teatre i la poesia, i han estat, al llarg de la història, un mitjà educatiu bàsic en la transmissió de valors i en el desenvolupament dels infants. Els primers contes populars eren transmesos oralment, després es van fixar per escrit, per acabar esdevenint gènere literari al segle XIX gràcies a l'expansió per part de la premsa i la publicació en revistes i diaris. Ja fa uns anys, que la literatura infantil s'ha incorporat a la roda del consumisme amb la implicació dels lectors, els autors i les editorials (López Tamés, 2012).

En l'àmbit educatiu, la literatura infantil constitueix una eina fonamental en el progrés de les capacitats dels nens i nenes. Tots hem estat menuts, i de ben segur que recordem les cançons de bressol, els jocs de falda o els contes per anar a dormir; tots ells formen part de les nostres experiències a través de l'expressió. Més tard ens fixem en les il·lustracions del conte i en com fan volar la nostra imaginació (vegeu 2.4).

3

Vegeu la seva biografia a https://es.wikipedia.org/wiki/John_Locke#Pedagog%C3%ADa. Recuperat el 3 de març de 2022.

Aviat es desenvolupa la nostra capacitat de comunicació mitjançant l'adquisició del llenguatge: paraules, expressions que hem sentit, imatges que hem vist i que ja som capaços de transmetre oralment abans de passar a la lectura i l'escriptura. En aquest context, doncs, veiem que la literatura infantil és bàsica per superar les dificultats que suposa l'alfabetització i, tal com explica Colomer Martínez (2005), la literatura infantil és una mena d'escala que ajuda als infants a dominar les formes cada cop més complexes del llenguatge i la representació artística. La literatura infantil també demostra el seu potencial per educar en valors, indispensables en els àmbits personal i social, i és el mitjà adequat per transmetre coneixements com ara la història, la geografia, la fauna i la flora, la ciència, l'art ...

Zohar Shavit (1989, p.133), professora de l'Escola d'Estudis culturals de la Universitat de Tel-Aviv, analitza el desenvolupament de la literatura infantil i planteja que:

I contend that the very same stages of development reappear in all children's literatures, regardless of when and where they begin to develop. That is to say, the historical patterns in the development of children's literature are basically the same in any literature, transcending national and even time boundaries.

It does not matter whether two national systems began to develop at the same time, or if one developed a hundred or even two hundred years later (as with Hebrew, and later with Arabic and Japanese children's literatures). They all seem to pass through the very same stages of development without exception.

Moreover, the same cultural factors and institutions are involved in their creation.

2. LA LITERATURA INFANTIL HEBREA

2.1. Marc històric

Els ideals de la Haskalà⁴ van originar importants canvis en la societat dels jueus europeus: d'una banda, aconseguir l'emancipació social i política i abandonar la misèria del gueto i de l'altra, el naixement d'un nacionalisme lingüístic. Els textos cultes, per a la classe més elitista, estaven escrits en llengües dels països de residència, i els textos més planers, per a la

---

4

És el nom que rep la Il·lustració jueva, seguint el patró de la Il·lustració europea, que va aparèixer al segle XVIII a Alemanya. La Haskalà va ser un corrent intel·lectual impulsat per l'escriptor i filòsof jueu Moses Mendelssohn (1729-1786).

gent del poble, en hebreu bíblic; és la llengua que coneixen, la que aprenen al ⁵ *héder* i a la ⁶ *yeixivà*, i representa la manera de continuar mantenint la tradició. Molts autors escriuen en hebreu bíblic, amb un cert rebuig per l'⁷ *ídix* i l'hebreu rabínic (Varela moreno, 1992b).

Per tal de conduir el poble jueu a un model de vida il·lustrat i modern calia una reforma del sistema educatiu jueu, fonamentada en una base racional i no religiosa. La nova xarxa d'escoles, principalment a Alemanya, va proposar el canvi i es produeix una demanda de llibres nous i diferents. La publicació, el 1779 a Berlín, del *Llibre de lectura per a nens jueus* (*Jüdisches Kinderlesebuch*), de David Friedlaender (1750-1834) va ser el punt d'inflexió en la història del llibre infantil per als jueus. Estava destinat als estudiants de l'Escola Jueva Gratuïta de Berlín. Va ser el primer llibre declarat llibre de lectura, en el sentit modern de l'expressió, i va reflectir el gran esforç per crear una simbiosi entre les cultures alemanya i jueva, buscant-ne les semblances (Shavit, 2018). Com a resultat, dotzenes de llibres no religiosos van ser publicats durant la Haskalà en el món de parla alemanya, i més tard a l'Europa de l'Est.

L'antisemitisme, les persecucions, el pogroms i el progressiu procés d'assimilació de bona part de la població jueva malmeten l'esperit de la Haskalà: els qui encara hi creuen entenen que la solució és abandonar Europa, i comencen les migracions cap a Amèrica, a l'Europa occidental, al nord d'Àfrica i a Palestina. Bona part dels jueus residents a l'Europa de l'Est, seguint els ideals dels moviments nacionalistes europeus, comencen a pensar en la seva autodeterminació, i veuen que la solució als problemes de l'assimilació i les persecucions passa pel retorn a Eretz Israel ⁸.

El sionisme espiritual, que s'organitza a Odessa de la mà d'Ahad ha-Am, planteja el renaixement cultural del poble i la seva llengua nacional a partir de l'educació i la cultura.

5

Héder és l'escola on els nens, dels 3 als 6 anys, aprenen a llegir l'hebreu amb la Torà.

6

Yeixivà és escola d'educació superior jueva especialitzada en l'estudi del Talmud.

7

Llengua germànica parlada originàriament pels jueus establerts a Alemanya i altres països de l'Europa central i oriental, i que s'escriu normalment en caràcters hebreus

8

Eretz Israel (Terra d'Israel) és un terme històric emprat en les tradicions jueva i cristiana per referir-se als antics regnes de Judà i Israel.

En aquest sentit, Bialik va ser un dels grans escriptors que van seguir aquest model sionista contribuint al renaixement de la llengua hebrea (García Lozano, 2014). Tot plegat fa que a finals del segle XIX conflueixin un seguit d'esdeveniments que determinaran la vida dels jueus residents a l'Europa de l'Est, i marcaran el pas cap a la modernitat del segle XX. Ens ho deixa molt clar Sáenz Badillos (1998, p.261) quan afirma que “ las tendencias culturales del judaisme han variado sustancialmente a finales del siglo XIX, habiéndose abandonado el ideal de la asimilación, substituyéndolo por los ideales nacionalistas i sionistes de la Hibbat Sion.”

El problema de la llengua hebrea a l'Europa de l'Est rau en el fet que no era la llengua materna ni del lector ni de l'escriptor. La major part de la població vivia en petites comunitats aïllades, els *xtetls*⁹, i parlava l'ídix (tot i que coneixia l'hebreu de les Escriptures). Resulta curiós que en lloc del rus o el polonès, vam emprar com a llengua culta l'alemany i l'hebreu, fet que demostra ben poques ganes d'integració nacional (Varela Moreno, 1992b, p.35).

Estem parlant d'una literatura escrita en hebreu en països on els jueus gairebé no parlen hebreu, i molts autors i autores pretenen transformar la llengua de les Escriptures en una llengua secular. En aquesta línia, Mendele Moher Sefarim (1836-1917) veu la necessitat d'aconseguir que l'hebreu torni a ser una llengua parlada per tots els jueus (Sáenz Badillos, 1998, p.261). Com apunta Mashlach¹⁰ (2021) aquesta literatura sionista va ajudar a unificar, des del punt de vista lingüístic, les comunitats jueves europees, alhora que proporcionava als infants una identitat nacional i política mitjançant la creació del que anomena “Un jo col·lectiu nacional a partir d'un recull d'imatges i símbols.”

No hi ha cap dubte que la figura cabdal per aconseguir que la literatura infantil arribés a tenir un paper destacat en l'educació i la transmissió de la llengua hebrea vernacle, va ser Eliézer

---

9

Pobles o viles amb una forta presència d'habitants jueus existents a l'Europa central i oriental abans de la Segona Guerra Mundial.

10

La Dra. Celina Mashlach va ser la directora del Departament de Literatura de la Facultat d' Educació David Yellin, a Jerusalem. Especialitzada en literatura infantil i política. Recuperat el 23 de març de 2022 de Jewish Women's Archive. "Celina Mashlach." <https://jwa.org/encyclopedia/author/mashlach-celina>

11

Ben-Yehudà considerat el pare de la llengua hebrea moderna. Gràcies a la seva constància i treball, va saber conjuminar a la perfecció dos pilars del sionisme: la llengua i el retorn a Eretz Israel, de manera que mitjançant l'ús de la parla hebrea s'arribaria a la cohesió social i cultural de la nació jueva. Quan publica l'article *Una qüestió candent*¹² al periòdic *HaShahar*, a Viena el 1879, deixa molt clar que un dels elements més importants de la colonització de Palestina serà aconseguir que l'hebreu recuperi el seu estatus de llengua parlada (Sáenz Badillos, 1998, p261). No gaire més tard, el 1881, quan Ben-Yehudà arriba a Jerusalem, es troba que l'hebreu no és la llengua amb la qual es comunica la població; els jueus són una minoria, la seva llengua havia deixat de ser parlada de manera quotidiana i no es transmetia de pares a fills. La Palestina otomana de finals del segle XIX estava formada per una societat plural i multilingüe. El turc era la llengua oficial i administrativa, i l'àrab la llengua comuna al carrer, dels treballadors i comerciants de la ciutat. Les diferents comunitats jueves parlaven les llengües hebrees que havien portat de la diàspora, com el judeoespanyol i diferents dialectes de l'ídix (Calders, 1999, p.79).

Ben-Yehudà estava convençut que calia una immersió lingüística total en hebreu i, així, el 1883 comença a instaurar el seu mètode “ivrit be ivrit”, és a dir, ensenyar l'hebreu en hebreu. El projecte va ser tot un èxit i en poc temps el posen en pràctica totes les escoles de la Palestina otomana; Rishon LeZion¹⁴ va ser la primera a impartir totes les assignatures en hebreu. El 1890 Ben-Yehudà funda el Comitè de la Llengua, amb l'objectiu de començar la

---

11

En realitat el seu nom era Eliézer Yitzhak Perlman (1858-1922) va néixer a Luzhki, que llavors formava part de Vília a la regió nord-oest de la Rússia Imperial, avui al nord de Bielorússia. El primer cop que firma com Eliézer Ben -Yehudà va ser quan publica l'article “Una qüestió candent”. Recuperat el 22 de març de 2022 de <https://en.hebrew-academy.org.il/hebrew-language>

12

«Una qüestió candent», d'Eliézer Ben-Yehudà, traducció anotada i comentari de Roger Ferran i Baños. Primera i única traducció al català. *Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics*, 16 (2021), p.111-160.

13

El judeoespanyol, també anomenat ladino, és la llengua parlada per les comunitats jueves descendents dels jueus de la península ibèrica, fins a la seva expulsió, el 1492, per part dels Reis Catòlics.

14

Rishon leZion, és també el nom del primer assentament, fundat per deu pioners de Khàrkic (Ucraïna, que llavors formava part de l'Imperi rus), a la Palestina otomana, el 31 de juliol de 1882. És l'assentament on es va fer el disseny de la bandera del futur estat d'Israel. Recuperat el 23 de març de 2022 de https://en.wikipedia.org/wiki/Rishon_LeZion

llengua hebrea a Eretz Israel. Aquesta institució va ser el precedent a l'Acadèmia de la Llengua Hebrea (Vegeu Annex 7.1), que des de 1956 passa a ser l'òrgan regulador de l'hebreu. Poc temps després de la instauració del Mandat Britànic de Palestina (1918-1948), el somni de Ben-Yehudà es va fer realitat i l'hebreu va ser reconegut, el 1922, juntament amb l'anglès i l'àrab, llengua oficial del nou Mandat Britànic de Palestina (Sáenz Badillos, 1998, p.262, 263).

Per tot el que s'acaba d'exposar en aquest breu repàs històric, estem davant de dos escenaris diferenciats on florirà la literatura infantil hebrea: Europa i Palestina.

Els jueus residents a l'Europa de l'Est (molts d'ells arribats de l'Europa central) parlen bàsicament l'hebreu i l'ídish. Els centres culturals més destacats es troben a Odessa, Varsòvia i Vilnius, tot i encara es mantenen les connexions amb Berlín i Viena. De des les seves editorials sortiran la majoria de les obres de literatura infantil; els diaris, les revistes i les obres literàries es publiquen en hebreu, ídish, alemany i rus.

A Palestina, Jerusalem i Tel-Aviv comparteixen la capitalitat cultural del país. Malgrat que la població jueva sigui una minoria i l'hebreu no és la llengua del dia a dia, les editorials i la premsa publiquen les seves obres en hebreu, i ocasionalment alguna columna o suplement en francès (vegeu 3.1). En pocs anys, arriben diferents onades de migració, les *aliot*, i gràcies al treball de Ben-Yehudà i l'esforç de mestres, educadors i institucions, l'hebreu esdevé finalment la llengua nacional dels jueus.

2.2. La literatura hebrea a Europa

A finals del segle XVIII, a Europa, dos factors van condicionar el desenvolupament de la literatura infantil hebrea com a tal: d'una banda, la consolidació de la literatura hebrea per a adults, amb els seu gèneres i estils ben definits; i de l'altra, l'aparició del concepte modern d'infància. Shavit (2018) deixa molt clar que els primers escrits de literatura infantil seguien el model alemany, estaven en hebreu, en alemany o eren bilingües, i es van convertir en el marc de referència del sistema de llibre per a nens jueus al llarg de gairebé un segle. Amb el temps, l'alemany es va anar imposant, i només els llibres escolars jueus, gramàtiques i Lesebücher¹⁵ es van continuar publicant en hebreu.

15

Llibres que contenen lectures recopilades per als escolars per facilitar l'aprenentatge d'una llengua.

El llibre que va tenir més difusió a les escoles jueves va ser *L'escola* (בית הספר), escrit pel poeta lingüista i educador Yehudà Leib ben-Ze'ev (1764-1811) publicat per primer cop a Viena el 1802. El seu contingut és força variat: el primer capítol està dedicat a l'alfabet hebreu i els altres contenen faules, poemes i refranys talmúdics (Bar-El, 2011).

Quan la Haskalà arriba a l'Europa de l'Est, la literatura infantil continua la seva expansió i la majoria de textos s'escriuen en hebreu; les ciutats de Varsòvia i Odessa són els principals centres culturals, i les editorials i la premsa, sobretot les publicacions periòdiques als diaris, es fan càrrec de la difusió dels ideals de la Haskalà i de les obres d'autors i autores de renom. Es publiquen antologies, llibres de text, i s'imprimeixen contes i fulletons als diaris (vegeu 3.1). Així és com els llibres de lectura, històries, contes i poemes passen a formar part de la primera literatura infantil i tindran una importància rellevant en el renaixement de la llengua hebrea. Si bé la temàtica era variada, Shavit (2018) considera que “els textos es van escriure amb una clara finalitat didàctica.” Un exemple que demostra aquesta afirmació és un joc de taula per aprendre hebreu, format per 13 fitxes il·lustrades amb les paraules escrites en hebreu vocalitzat, i amb unes instruccions per a nens i professors (Brener, 2017b, p.24).

Avraham Mapu (1808-1867), conegut com el creador de la moderna novel·la hebrea, va escriure dos llibres infantils per aprendre idiomes, publicats a Vilnius el 1859. Un d'ells descriu el mètode per a l'ensenyança bàsica de l'hebreu, *Educació per a un nen* (חינוך לנער); l'altre, *La casa del francès* (*Der Hausfranzose*) per a l'ensenyança del francès està escrit en alemany amb caràcters hebreus. Ambdós s'emmarquen dins l'esperit de la Haskalà d'ampliar els interessos culturals de les comunitats jueves (Bar-El, 2011; Cohen, 2010).

A les acaballes del segle XIX es pot començar a parlar de literatura infantil hebrea d'entreteniment, sense deixar de costat la seva funció pedagògica; eren textos basats en relats de la història del poble jueu (Shavit, 2008, p.87). En aquesta etapa, l'ús de la llengua comença a experimentar alguns canvis, de manera que el limitat lèxic de l'hebreu bíblic s'enriqueix i, Mendele pensa de la llengua hebrea és una llengua viva i proposa un nou estil, més flexible, amb una barreja de tots els estils i estadis de l'hebreu, fins i tot amb aportacions de l'ídic. De fet, molts estudiosos consideren Mendele el creador de l'hebreu modern (Sáenz Badillos, 1988,, pp. 260, 261).

Les tendències culturals i socials de les comunitats jueves experimenten un canvi substancial mitjançant la fundació de societats i organitzacions amb l'objectiu de difondre els ideals sionistes. Com explica Shavit (2018), la transformació de l'hebreu literari en una llengua parlada no es pot entendre sense la implicació de l'escola i la publicació de llibres infantils. Per aconseguir-ho calia fundar editorials que publicuessin llibres de lectura, llibres de text, recopilacions i adaptacions de llegendes bíbliques i traduccions a l'hebreu de clàssics infantils i juvenils. Les editorials més actives, pel que fa a publicacions infantils, van ser Moriah, Tushiya i Omanut (Vegeu 3.1).

La primera autora de literatura infantil en hebreu a l'antiga Rússia va ser Sarah Feiga Meinkin Foner (1854-1937), que va treballar de professora itinerant i va ser la fundadora a Lodz (Polònia) la Societat Filles de Sió per a l'educació de les nenes jueves.

El 1885, a Viena, es publica el seu conte *El camí dels nens o una història de Jerusalem* (דרך הילדים או סיפור ירושלים). Com afirma Ballin (1999) l'autora demostra en aquesta obra el seu domini de la llengua hebrea i un molt bon coneixement de les fonts bíbliques i rabíniques.

Una de les publicacions que va despertar més interès va ser la col·lecció de contes històrics, *Memòries de la casa de David* (תזכורת יבם דוד), d'Avraham Shalom Friedberg (1838-1902). L'obra es va publicar el 1893 a Bet haOtsar, la primera editorial de llibres hebreus par a nens i adolescents fundada a Varsòvia el 1875 (vegeu Annex, Taula 1). Els llibres fan un recorregut per la història del poble jueu des de l'època del Segon Temple fins a Nahmànides (Bar-El, 2011; Menda-Levy, 2010a).

Aharon Rozenfeld (1846-1916) publica a Varsòvia, el 1880, el llibre de lectura infantil *Parc infantil* (גן שעשועים), que inclou històries, faules, acudits i poemes (Holtzman, 2011). En aquesta línia de llibres d'entreteniment, i sense negligir la par pedagògica, Bar-El (2011) cita l'obra d'Avraham Mordekhai Piorko (1853-1933), una sèrie formada per onze llibres d'històries, *Llibres infantils per a la lectura i el plaer* (ספרי ילדים במקרא ושעשועים), publicats el 1893, amb el clar objectiu d'apropar als infants la història del poble d'Israel.

En tombar del canvi de segle, gairebé totes les editorials hebrees d'Europa publicaven textos infantils en hebreu, ja fossin obres originals, fulletons als diaris i revistes, i traduccions, amb el propòsit d'aconseguir un repertori complet i de lectures per a la mainada (Shavit, 2018). Alguns dels autors sovintegen la creació literària amb la feina de mestres i pedagogs, com

Yisra'el Binyamin Levner (1862-1916); escriptor, traductor, editor i educador, publica els primers articles sobre educació al setmanari *HaMelitz*. Va escriure contes infantils i llibres de lectura com *L'amic dels nens* (רע היילדיים), que adapta llegendes jueves, i una versió per a joves de les regles de la Halakhà, *La taula parada* (שולחן ערוך), (*Encyclopedia Judaica* (n.d.), Levner).

Figures de renom de la literatura per adults, com Bialik, Steinberg i Tchernichovsky, comencen també a escriure per al públic infantil; tots ells tindran un paper rellevant en el renaixement de la llengua hebrea.

Yehudà Steinberg (1863-1908), escriptor i pedagog rus, fou anomenat el "Hans Christian Andersen hebreu" per la seva contribució al conte infantil hebreu. Va ser autor de nombroses obres molt imaginatives, que expliquen llegendes històriques i experiències del dia a dia dels nens jueus. La seva producció la conformen centenars de contes de fades sobre la flora i la fauna, lectures, faules i llibres de text. Publica el seu primer llibre a l'editorial Tushiyah el 1896; es tracta del recull de faules *A la ciutat i al bosc* (בעיר וביער). L'obra va tenir tanta acollida que es va convertir en llibre de text per a les escoles (Holtzman, 2010b).

Hayyim Nahman Bialik (1873-1934) i Shaul Tchernichovsky (1875-1943) són dos grans i reconeguts poetes que també es van implicar en la literatura infantil, amb contes, històries i poemes musicats. A cavall entre dos segles, publiquen les seves obres a Europa i a Eretz Israel; val a dir que moltes de les seves cançons encara són populars avui dia, i se n'han fet reedicions i traduccions a diverses llengües.

Parlar de Bialik és parlar del més gran poeta hebreu dels temps moderns; va ser també editor i traductor i va escriure cançons, contes i poemes per a la mainada. De fet, va ser el primer en escriure poesia per als més menuts de la casa (Holtzman, 2017a). El 1933 surt publicada, a l'editorial Dvir, l'antologia *Poemes i cançons* ¹⁶ (שירים ופזמונים), que recull 79 contes i poemes escrits entre 1879 i 1933, molts dels quals ja s'havien editat per separat. Aquest llibre va veure la llum a Tel-Aviv amb motiu dels actes de celebració del 60è aniversari de l'autor. Bialik havia fet una selecció molt curiosa dels poemes, tenint en compte l'edat dels lectors i el seu grau d'alfabetització en hebreu. La temàtica és força diversa: alguns poemes recuperen

---

16

El contingut del llibre està disponible a cançons i composició per a nens - viquipèdia, l'enciclopèdia lliure (wikipedia.org) Recuperat el 30 d'abril de 2022.

les festes i celebracions tradicionals jueves com el poema En honor de Khanucà (לכבוד חנוכה), que va ser editat per primer cop el 1916 a Odessa, i la cançó *El dissabte de la reina* ¹⁷ (שבת המלכה), que descriu la festa setmanal del Shàbat. El 1919, a Odessa, l'editorial Omanut edita el conte Els galls i la guineu (התרנגולים והשועל). Molts dels poemes per a infants van ser musicats per Nahum Nardi ¹⁸ (1901-1977), com *La papallona i la flor* (הפרפר על הפרח) i *Cor de músics* (מקהלת נגנים). (Brener, 2017b.p.30), (Vegeu 4.3).

Amb l'objectiu d'apropar les llegendes bíbliques públic general, Bialik i Yehoshua Hana Rawnitzki (1859-1924) posen en marxa un gran projecte de compilació de llegendes hebrees adaptades per a joves, *El llibre de les llegendes* (ספר האגדה). L'obra, escrita a partir de fonts tanaïtes ¹⁹ i amoraïtes ²⁰, va ser escrita i editada entre 1903 i 1911. Bialik estava convençut que la llegenda era, en aquell moment, l'única literatura original en hebreu per a nens (Shavit, 2018; Holtzman, 2017).

L'obra poètica de Shaul Tchernikovsky ²¹ és molt extensa; els seus poemes i cançons infantils van ser publicats a diferents editorials i la seva difusió es va produir sobretot a l'àmbit escolar. El 1907, a Varsòvia, l'editorial Tushiyah edita la col·lecció *Poemes per els fills d'Israel* (שירים לילדי ישראל). Més conegut és el seu recull de poemes *La flauta* (החליל) que surt publicat el 1923 per l'editorial Dvir, amb seu a Berlín i Tel-Aviv, i amb il·lustracions de Nahum Gutman (Brener, 2017b, p.37), (vegeu 2.4).

És interessant remarcar, que encara que el centre literari hebreu ja s'havia traslladat a Palestina després de la Primera Guerra Mundial, a l'Europa de l'Est, concretament a Varsòvia

---

17

Interpretada per Pinchas Minkowski (1859-1924), destacat cantor de sinagoga que va néixer a la ciutat ucraïnesa de Bilya. Recuperat el 30 d'abril de 2022 de https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%91%D7%AA_%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%9B%D7%94

18

Nahum Nardi, músic i excel·lent pianista, nascut a Rússia, va emigrar a Eretz Israel el 1923, i va ser un dels pioners dels compositors en crear un nou dialecte musical hebreu original. Va compondre i adaptar melodies per destacades figures de la literatura del segle XX, i va contribuir a fer públiques les seves obres. Recuperat el 30 d'abril de 2022 de [nahum.nardi\(zemereshet.co.il\)](http://nahum.nardi(zemereshet.co.il)).

19

Les opinions d'aquests savis rabínics, van quedar registrades a la Torà oral, aproximadament entre els anys 1-200ec.

20

Savis jueus que van comentar i transmetre la Torà oral, des del 200 al 350 ec a Israel i fins el 500ec a Babilònia.

21

Informació disponible a les següents pàgines web en anglès <https://www.jewishvirtuallibrary.org/shaul-tchernichovsky> i <https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/tchernichovsky-saul-1875-194>

va continuar la producció literària hebrea, amb un cert repunt de textos editats en ídix. L'establiment del sistema educatiu Tarbut a Polònia, i la creació de centre escolars (Vegeu Annex 7.1) fan necessari, com apunta Bar-El (2011), l'edició i la publicació de llibres infantils i juvenils en hebreu. Yishak Katzenelson (1895-1944) va ser un destacat poeta i pedagog, nascut prop de Minsk, que va contribuir a la difusió de l'hebreu i de l'ídix amb la fundació d'un conjunt d'escoles hebrees privades Polònia. La seva obra més coneguda és la sèrie de llibres de text *Anthology of Illustrated Limeriks*, que són petits poemes de cinc versets, escrits en clau humorística, editats a Varsòvia el 1921. També s'han pogut rescatar de l'oblit uns llibrets il·lustrats amb poemes per a nens; cadascun d'ells descriu animals diferents: animals del desert, carnívors, de terres llunyanes, etc. (Holtzman, 2010a; Brener, 2017b, p.22).

2.3. La literatura infantil hebrea a Eretz Israel

Europa i Palestina representen dos mons diferents per que fa als orígens de la literatura infantil hebrea, però van de bracet si tenim en compte la seva relació amb el sistema educatiu. Com s'ha vist al capítol anterior, a l'Europa de l'Est, els llibres per a infants apareixen un cop consolidada la literatura per a adults; en canvi, com explica Shavit (2018), a Eretz Israel el desenvolupament de la literatura infantil hebrea, a finals de la dècada de 1880, té lloc abans de l'establiment d'un sistema literari per a adults. A l'inici del segle XX dues situacions van condicionar l'estabilitat de la literatura infantil:

- d'una banda, la premsa comparteix les idees més progressistes dels integrants de la Segona Alià (1904-1914) i atrau el bo i millor dels escriptors hebreus de l'època. Un d'aquests diaris de Jerusalem és *HaPoel HaTsair*, que el 1907 inclou un fòrum literari a les seves pàgines (Vegeu 3.2.2).

-de l'altre, el trasllat definitiu dels centre literari hebreu a Eretz Israel. El desenvolupament d'aquesta literatura infantil hebrea està directament lligat, a grans trets, a la migració de jueus que arriben de l'Europa de l'Est, i al creixement de la primera generació de nens educats en hebreu a la Palestina otomana.

Aquestes migracions es van produir de manera continuada, en diferents onades (*aliot*) des del 1881 fins al 1939. Els nouvinguts es troben un país multilingües, sense llengua nacional i mancat dels components de la cultura hebrea. Tan bon punt arriben a la Palestina otomana,

els joves pioners sionistes de la Primera Alià (1881-1904) veuen la necessitat de construir els primers assentaments agrícoles²², edificar habitatges i crear institucions educatives on els infants puguin rebre una educació completament en hebreu (Shavit, 2008).

Gràcies a la premsa (vegeu Annex, Taula 1), es va mantenir el contacte entre les comunitats jueves d'Europa i els primers assentaments, bàsicament mitjançant la literatura infantil que, editada a Varsòvia, Odessa i Vilnius, seguia arribant a Eretz Israel. L'escassetat de llibres infantils a Eretz Israel va determinar, segons Shavit (2018), la tria de la temàtica i es va considerar prioritari la creació de llibres originals per a la primera generació de nens i nenes parlants d'hebreu. L'autora fa un breu resum de quins van ser aquests primers textos:

1. Els textos educatius, com llibres de lectures i de text, de temàtica diversa. Ben-Yehudà escriu el llibre de geografia, *1813 anys després la destrucció del nostre Temple*, tot recordant la història del poble d'Israel. David Yellin (1843-1942) i Ben-Yehudà publiquen, el 1884, *Lectures per als infants d'Israel*, que inclou llegendes talmúdiques i paràboles revisades (Encyclopedia.com, n.d). Mordechai Lubman²³ (1858-1896) arriba a Rishon le Zion en el 1884, i va passar a formar part d'un grup de mestres i educadors de la primera escola hebrea. Va ser professor d'aritmètica i coneixement del medi natural; el seu llibre *Converses sobre el coneixement de la natura* (שיחות בידיעת הטבע), presenta per primera vegada una terminologia hebrea per a les plantes i les seves parts. Per Lubman, l'educació s'ha de basar en dos principis nacionals: fer de l'hebreu la llengua parlada pels estudiants, i inculcar l'amor per la gent i la terra. Convé destacar el paper de Yehudà Grasoovski (1862-1950) en la difusió de l'hebreu. L'escriptor, mestre i reconegut lexicògraf va publicar diversos diccionaris d'hebreu,

---

22

Moshava és el nom que van rebre els primers assentaments jueus rurals, des de 1870 i durant la Primera i Segona Alià.

23

Lubman va formar part del conjunt de professors de la primera escola hebrea i mestres de parvulari a la primera llar d'infants. Recuperat el 15 de juny de 2022 de <https://gen.rlz.m.co.il/persons/%D7%9E%D7%A8%D7%93%D7%9B%D7%99-%D7%9C%D7%95%D7%91%D7%9E%D7%9F/>

manuals de geografia, de ciències naturals i d'història jueva, articles sobre educació: també diferents llibres de lectura com *Escola hebrea* (בית ספר עברי), editat a Jerusalem el 1895 i més tard a Varsòvia el 1912 i *El tresor de l'estudi de l'hebreu* (אוצר לימודי העברית) publicat el 1904. El lligam entre premsa i literatura infantil es posa de manifest amb la creació del diari *Olam Katan*, editat el 1904 per Ben-Yehudà i Grasoovski i adreçat al públic infantil (vegeu Annex, taula 2).

2. Els textos literaris d'entreteniment inclouen lectures, poemes, faules, històries, contes, llegendes i cançons infantils i comencen a aparèixer a inicis del segle XX i tenen una ràpida difusió gràcies a la participació de la premsa (vegeu 3.2.2). D'aquest primer període destaca la visió de la infància que transmeten els autors i les autores en els seus textos, i on és freqüent veure la humanització dels personatges animals, de les joguines i fins i tot dels objectes.

Fins el 1923 (final del a Tercera Alià), molts dels llibres infantils també van ser escrits per mestres, per tal de donar a les primeres generacions d'infants parlants d'hebreu tot un ventall d'informació educativa, sense deixar de banda les consideracions nacionals i el desig de crear un nou tipus de jueu (Shavit 2018). La figura d'aquest nou jueu queda confirmada en la reflexió que fa Mashiach (2021) pel que fa la nova realitat que anaven teixint els nouvinguts “Una realitat centrada en un nen protagonista imaginat que representava el somni d'aquesta generació ... un home nou.” L'autora ens mostra l'obra d'Hemda Ben-Yehudà (1873-1951), que relata en els seus textos el paper de la dona en un món dominat pels homes i la vida dels infants, alhora que cerca la perfecció en la llengua hebrea escrita.

Hemda Ben-Yehudà va ser la segona esposa de Ben-Yehudà, i arriba a Palestina el 1892. Va ser periodista, editora i escriptora, i va participar activament en la lluita per la millora de la condició de la dona a Palestina. Les seves obres es publiquen primer a Varsòvia el 1901, com és el cas del conte *Nena hebrea* (ילדה עברית) o la sèrie de contes *Vides dels nens a Eretz Israel* (בחיי הילדים בארץ ישראל), que també s'edita, el 1903, al diari *Olam Katan* a Jerusalem. La sèrie conté tres contes; els dos primers expliquen la vida de dos nens de sis anys, l'Israel i el Zarzabel, que Hemda Ben-Yehudà descriu com “diferents als altres nens de la seva edat”; al tercer conte, el protagonista és en Hassan, un àrab molt estimat per tots els nens que cada dia va a vendre figues dolces a Jerusalem. Més tard, el 1907, escriu la col·lecció *En temps de verema* (זמן בציר). Al llarg de la seva vida, el llenguatge, en el sentit de difusió de la llengua

hebrea, va ocupar un lloc destacat en la redacció dels seus contes infantils. El tema principal que es repeteix a les seves històries és la del nen nadiu, nascut de la terra, fort, valent i ple de vida. Està clar que Hemda Ben-Yehudà va deixar enrere la seva a Europa per projectar en les seves obres l'esperança en el futur a la nova terra. Com ens indica Varela (1992b), la tendència literària del moment era esborrar de la memòria col·lectiva el passat de la diàspora.

Schmuel Yosef Agnon (1888-1970) escriu la *Història de la cabra* (מעשה קרען), editada el 1925 a Jerusalem per Bezalel, amb il·lustracions de Ze'ev Raban. Agnon fa al·lusions al somni sionista, portant un nen de l'Europa de l'Est a la seva nova llar a la Terra l'Israel (vegeu 2.4) (Brener, 2017b, p.44).

Amb el temps, va sorgint a Eretz Israel una nova literatura infantil que intenta deixar enrere el passat i la seva ideologia i se centra en esdeveniments més actuals, com el treball al camp, el coneixement de la natura i de la geografia de la nova terra.

Arribats a la dècada dels anys trenta, els infants ja tenen l'hebreu com a llengua materna i la literatura infantil passa a tenir un paper més centrat en l'educació i l'entreteniment i no tant en la difusió de la llengua hebrea, tot i que els textos encara són el mitjà per difondre valors nacionals i ideològics (Shavit, 2018). Mestres i educadors encara tenen un funció primordial en la producció de textos per a la mainada, i s'inicia una generació d'autors i autores de literatura infantil. Els textos publicats a finals dels anys trenta continuen mostrant l'oposició entre els nens de la Diàspora i els d'Eretz Israel, la trama té lloc principalment a la natura i fan esment de tot allò relacionat amb els assentaments agrícoles, i els herois dels contes defensen l'honor nacional i si moren hi fan de manera exemplar.

Els anys propers a la proclamació de l'Estat d'Israel, Europa va ser testimoni d'un seguit de conflictes que van marcar la dècada dels quaranta i del segle XX en general: en primer lloc, l'ascens dels règims totalitaris que van donar lloc a la Segona Guerra Mundial; com sabem, a Alemanya, Adolf Hitler és anomenat Cancellier el 1933; i finalment L'Holocaust, que va ser la culminació del llarg procés d'extermini del poble jueu iniciat per règim nazi.

La literatura infantil a Eretz Israel és la primera, abans que cap altra literatura, en incorporar aquestes temàtiques i parlar de la guerra, els morts, l'Holocaust i el patiment dels jueus a Europa (Shavit, 2018). Per altra banda, la creació de l'Estat d'Israel és tocar amb la punta dels dits, i a l'esperança en un nou futur a la nova terra cal sumar-hi els conflictes amb els

britànics i amb els àrabs habitants de Palestina. Tot plegat, és un període marcat per la incorporació de noves temàtiques en la narrativa:

- el centre de la vida dels infants ja no és la família, és la terra d'Israel.
- els nens s'uneixen a un grup per complir missions pioneres.
- s'estableix una relació de l'infant amb l'Holocaust i la guerra.
- per primera vegada la literatura infantil tracta conflictes actuals en els quals els nens tenen el paper central.

Tal i com ens exposa Shavit (2018), hi ha una clara diferència en la narrativa dels contes entre Europa i Eretz Israel: el grup de nens europeus fan de detectius per tal de resoldre un misteri, mentre que el grup de nens d'Eretz Israel lluiten contra un enemic que amenaça el seu país. És el cas d'alguns dels contes de Yeminah Tchernowitch-Avidar (1909-1998); l'autora, natural de Vilnius, arriba a Eretz Israel el 1921 per treballar com a professora i directora a les llars d'infants municipals de Tel-Aviv. La major part de les seves obres es van publicar a *Davar liYeladim* (vegeu Annex, Taula 2). El seu conte, publicat el 1945, *Vuit darrera d'un* (שמונה בעקבות אחד) explica com un grup de vuit nen d'un kibutz aconsegueix capturar un espia alemany durant la Segona Guerra Mundial. Aquests nens, arrelats a la terra i amb una vida senzilla, esdevenen herois i són font d'identificació per als lectors. La història, il·lustrada per Nahum Gutman, va obrir un nou gènere en la literatura infantil hebrea: l'heroi, els seus companys i les seves aventures. És un dels contes més populars a Israel, ha estat traduït a l'anglès, reeditat i fins i tot adaptat al cinema i la televisió.

El propi Gutman (1898-1980) escriu i il·lustra, el 1946, el conte *El misteri de les caixes* (תעלומה הארגזים), on explica la història de dos joves valents que intenten salvar un enviament necessari per al Yishuv jueu, en època del domini turc (vegeu 2.4).

Brakha Habbas (1900-1968), natural de Lituània, emigra a Palestina el 1907. A banda de ser una reconeguda autora de literatura infantil, va fer de professora i periodista, i va formar part del consell editorial del diari *Davar* i de l'editorial Am Oved. Els seus textos, que s'emmarquen en el gènere realista, presenten els nens del camp i descripcions dels paisatges d'Eretz Israel (Shavit, 2018). En els següents exemples es pot veure l'evolució del protagonista dels seus contes, que passa, com ens mostra Mashiach (2021), del *héder* al camp a *Fills del treball* (ילדי עמל), de 1937; són nens valents a *Petits herois* (גיבורים קטנים), de 1934; i a nens Nens rescatats (ילדים מוזלים), de 1945, ens explica com han sobreviscut a l'Holocaust

i la destrucció de les comunitats jueves europees. Habbas també va fer una important feina com a periodista i editora a *Davar liYeladim* (vegeu 3.2.2), setmanari infantil que va representar el punt de partida de les primeres obres d'autors i autores de l'anomenada "edat d'or" de la literatura infantil a Israel.

²⁴
Miriam Yellin-Shetkalis (1900-1984) és considerada la poetessa infantil més gran d'Israel. Va néixer a Ucraïna i el 1920 arriba a Palestina. Els seus primers poemes i contes es publiquen al setmanari *Davar liYeladim* el 1933 (vegeu 3.2.2). La seva obra mostra la vida de les primeres generacions de nens nascuts a Israel, però no participa només de la idealització i de la felicitat dels infants, també ens descobreix els seus moments de dolor; Yellin-Shetkalis aporta idees innovadores en els seus textos (Mashiach, 1999). En els seu contes va desafiar la convenció (no escrita) del final feliç; el nen juga, però també plora i pateix el judici dels adults. Així, els infants deixen sortir les seves emocions i sentiments negatius. La seva obra és tan extensa que s'hi pot apreciar l'evolució de la temàtica: per als més petits, cançons i poemes divertits, cançons de bressol, poemes per a l'expressió de les emocions, i altres destinats a la socialització, als bons hàbits; els contes i poemes per als nens que ja han adquirit habilitats lectores són més llargs i expressen relacions socials amb el seu entorn més proper; per als més grans, la temàtica és més diversa, amb poemes que expressen l'anhel per Eretz Israel, el dol i la pèrdua de familiars durant l'Holocaust, i com es va arribar a l'establiment de l'Estat d'Israel. Una de les obres més coneguda és el llibre *L'Atsu volia nans* (אצו רצה גמלים), publicat per Dvir el 1939, que conté 22 poemes per als més petits. Avui dia, els seus poemes formen part de les biblioteques de guarderies i escoles a Israel, i molts dels seus poemes han estat musicalitzats.

²⁵
Levin Kipnis (1894-1990), natural de Ucraïna, va emigrar a la palestina Otomana el 1913. Reconegut per la seva feina d'educadors de mestres, la seva extensa producció literària

---

24

Vegeu les notes biogràfiques i l'obra de Yellin-Shetkalis a https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D_%D7%99%D7%9C%D7%9F-%D7%A9%D7%98%D7%A7%D7%9C%D7%99%D7%A1. Recuperat el 21 d'agost de 2022.

25

Vegeu les notes biogràfiques i l'obra de Kipnis a les webs recuperades el 21 de maig de 2022. <http://www.hebrewsongs.com/artist.asp?name=levinkipnis> i https://en.wikipedia.org/wiki/Levin_Kipnis.

infantil i per ser el fundador del teatre infantil a Israel. També va editar la revista *Ganenu*, la primera revista per a professors d'educació infantil (Enciclopedia judaica n.d.). Kipnis va dedicar la seva vida a escriure per a la mainada, concretament omplint el buit que existia per a l'etapa de preescolar, amb la publicació de contes i cançons, moltes de les quals encara s'escolten a les escoles d'Israel.

Anda Pinkerfeld-Amir (1902-1981). Neix a Rzeszow (Polònia) i arriba a Palestina el 1924. Va ser una poeta innovadora perquè introduí una temàtica nova, o encara poc tractada en la literatura infantil: la guerra i la mort. Moltes de les seves obres parlen de l'Holocaust i de la pèrdua de familiars en les diverses guerres israelianes. Zierler (1999) detalla que els seus primers poemes els va publicar a *Davar liYeladim* (vegeu 3.2.2). Els poemes *Davant el mar en calma* (על שפת הים), *Sota l'armari* (מתחת לארון) i *L'erició* (הקיפוד) i han estat traduïts al català per Eulàlia Sariola al llibre *La Cadena Daurada* (vegeu 4.3.1). Cal destacar la seva contribució a la diversificació de la literatura infantil, amb obres de teatre per a festes i celebracions escolars, com *Les espelmes de Khanucà* (נרות חנוכה), de 1934. Alguns dels seus llibres van ser il·lustrats pel reconegut artista Nahum Gutman (vegeu 2.4).

Els poetes modernistes Avraham Shlonsky, Natan Alterman i Leah Goldberg s'incorporen a la literatura infantil amb temàtiques molt diverses. Avraham Shlonsky²⁶ (1900-1973), natural de Ucraïna, arriba a Eretz Israel el 1921. Destacat poeta, editor i traductor, va ser innovador en el tractament del llenguatge, fent ús de neologismes i jocs de paraules, i com explica Varela (1992b) aporta a la literatura la llengua de la parla del dia a dia. El 1933 publica, al suplement infantil del diari *Davar*, (vegeu Annex, Taula 2), una sèrie de poemes rimats, *Qui és Mickey?* (מיקי מהו), amb les aventures d'un dels quatre germans dels cavallets d'un circ. El títol és una paràfrasi hebrea de Mickey Mouse, i Shlonsky deixa molt clar que el seu personatge no té res a veure amb el de Disney. Els poemes van ser il·lustrats per Nahum Gutman (vegeu 2.4) i van tenir molta repercussió mediàtica i se'n van fer reedicions.

26

Podeu consultar informació sobre Shlonsky a https://www.kibutz-poalim.co.il/page_54796. Recuperat el 01 de juny de 2022.

27

Natan Alterman (1910-1970) va néixer a Varsòvia, i es va establir a Tel-Aviv el 1925. Comença a escriure els seus primers poemes el 1931; són poemes que fan referència a dos mons, el que va deixar a Europa i el nou món que troba a la costa del Mediterrani (Varela, 1992,b). Alguns poemes de caire polític es van publicar a *HaAretz* i *Davar* (vegeu 3.2.2). La primera obra per a infants es publica el 1943; es tracta del conte il·lustrat en blanc i negre per Aryeh Navon (1909-1996) *El desè pollet* (האפרוח העשירי), que tracta d'un pobre pollet que no aconsegueix trencar la closca de l'ou per néixer. Hi trobem personatges animals humanitzats, els sentiment de por per haver estat abandonat i la celebració de la festa tradicional jueva de cap d'any (Rosh HaXanà).

28

Leah Goldberg (1911-1970), natural de Königsberg (Prússia Oriental), arriba a Tel-Aviv el 1935 i aviat s'uneix als cercles literaris de la ciutat. La seva activitat professionals va abastar diferents àmbit: columnista a diferents diaris, crítica literària, revisora de les obres que es representaven al teatre Habima, i creadora del Departament de Literatures Comparades de la Universitat Hebrea de Jerusalem. En opinió de Valera (1992b), “se la considera con un arte especial para el cuento” (p.141). Certament, Leah Goldberg va escriure moltes obres per a la mainada, que han estat reeditades i traduïdes a diverses llengües, i destacades figures de la música, com Ajinoam Nini i Arik Eisnten, han cantat els seus poemes. Alguns dels seus contes més coneguts: *La ciutat i el llogaret* (העיר והכפר), de 1939; *El zoo* (גן החיות), publicat a *Dvir* el 1941; *Es lloga apartament* (דירה להשכיר) de 1948. Sifriat Poalim publica el 1943 *Els*

29

meus amics del carrer Arnon (ידידי מרחוב ארנון), que tracta sobre la vida a Tel-Aviv als anys quaranta, i sobre la confiança i l'amistat entre veïns.

2.4. La il·lustració dels llibres infantils

A finals del segle XVII, el filòsof John Locke, d'acord amb la nova concepció de la infància, posa de moda l'educació dels nens mitjançant lectures senzilles i agradables (vegeu 1.2), i

27

Vegeu informació sobre l'obra d'Alterman recuperada el 02 de juny de 2022, a https://www.kibutz--poalim-co-il.translate.google/page_54985?_x_tr_sl=iw&_x_tr_tl=es&_x_tr_hl=es&_x_tr_pto=sc.

28

Vegeu informació sobre l'obra de Leah Goldberg a https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9C%D7%90%D7%94_%D7%92%D7%95%D7%9C%D7%93%D7%91%D7%A8%D7%92. Recuperat el 03 de juny de 2022.

29

Aquest conte va ser traduït al català per Eduard Feliu el 1979 (Vegeu 4.3.1).

comenta que les il·lustracions que acompanyen el text el complementen i el fan més divertit als ulls dels infants. A partir d'aquest moment es produeix una transició de la literatura infantil didàctica, emprada per inculcar valors espirituals, morals i ètics, a una literatura d'entreteniment, en la qual les il·lustracions començaven a prendre protagonisme (Arrel, 2018). A Europa, al tombant del segle XX, s'inicia el període anomenat “El segle d'or dels llibres infantils”; per Brener (2017a), els avenços tecnològics en la impremta i la feina d'artistes il·lustradors en van ser els responsables. Els contes, escrits en la llengua de cada país i bellament il·lustrats, permetien als nens viatjar pels mons màgics de fantasia d'autors com Jules Verne, Lewis Carroll i Charles Dickens. Els nens jueus, però, no tenien aquests tipus de llibres propis. La Haskalà havia originat canvis importants en la societat dels jueus europeus, però la temàtica i l'edició de la literatura infantil no tenia res a veure amb els llibres editats no jueus (vegeu 2.1).

El nom de Shoshana Zlatopolsky Persitz (1892-1969), fundadora de l'editorial Omanut a Moscou, està associat a la publicació dels primers llibres infantils il·lustrats en hebreu del món (vegeu 3.1). El 1917, Shoshana Zlatopolsky va fugir de Moscou cap a Odessa amb la idea de publicar contes per a nens escrits en hebreu, i va organitzar la recerca d'il·lustradors entre els estudiants de l'Acadèmia d'Art d'Odessa. El seu objectiu era fer arribar als nens jueus de Rússia la millor literatura infantil, i aconseguir que l'hebreu fos la seva llengua natural. Aquests llibres il·lustrats van ser una autèntica revolució de color i estil, i representen un moment important en la història de la literatura infantil hebrea i una mostra de la identitat jueva (Brener, 2017c).

Un cop alliberats de la repressió tsarista (1917), alguns artistes jueus van veure l'oportunitat de crear un art clarament jueu a partir de la temàtica de l'art popular jueu. L'objectiu era fusionar els elements jueus amb els corrents artístics de l'avantguarda europea (Brener, 2017b). Dos d'aquests joves artistes, Joseph Tchaikov (1888-1979) (Vacher, 2012) i El Lissitzky (1890-1941), van fundar La lliga de la Cultura a Kyiv el 1918, amb l'objectiu de difondre l'art modernista jueu a Europa de l'Est i Rússia (Kazovsky, 2010).

L'Art Nouveau va ser més freqüent en els llibres il·lustrats a Jerusalem; Boris Schatz (1866-1932) hi va fundar, el 1906, l'Escola Bezalel (Jewish Virtual Library, n.d.), i Nahum Gutman (1898-1980) va ser un dels seus alumnes més destacats. Gutman es va traslladar des de Rússia a Tel-Aviv el 1905, aportant el seu estil distintiu a l'art israelià. Va il·lustrar, entre

altres, el poemari de Tchernichovsky *La flauta*, i el conte de Bialik *Salomó, rei dels ocells i de les bèsties*, editats a Tel-Aviv per Dvir el 1923 i 1925 respectivament (Brener, 2017b).

En els seus treballs sobre literatura infantil, Cámara Aguilera (2003) interpreta que mitjançant les il·lustracions es poden substituir determinades estructures narratives, i també les llargues descripcions. Afegeix també que, en cas dels infants que encara tenen una limitada capacitat lectora, l'aproximació al text se sol fer amb la lectura en veu alta per part d'un adult i, per tant, la il·lustració serveix de complement al text. Aquesta recepció oral i visual constitueix en molts casos la primera via de comunicació amb el text.

3. LA DIFUSIÓ DE LES OBRES

Els mitjans de comunicació van participar en la transformació cultural de les comunitats jueves a la diàspora i a Palestina. Als seus inicis, la premsa es converteix en una plataforma de debat públic i, com explica Cohen Muller (2012), pren el relleu de la sinagoga, en el sentit de lloc de cultura, comunicació i trobada. La premsa permet a les comunitats jueves sortir del seu aïllament: les posa en contacte amb altres realitats socials. A banda, els mitjans de comunicació van donar a conèixer les obres dels autors hebreus, van participar en el grau d'alfabetització de la població jueva, i van ser el motor de dinamització de la cultura i la llengua hebrees.

3.1. Les editorials

A finals del segle XIX, a l'Europa de l'Est, es van fundar editorials amb la ferma voluntat d'oferir una plataforma per transmetre la llengua i la cultura del poble jueu, mitjançant la publicació de diaris i revistes, l'edició d'obres de la nova literatura hebrea, i de llibres de text per a les escoles.

L'editorial Tushiyah va ser creada el 1896, a Varsòvia, per Ben-Avigdor. La seva contribució va ser fonamental per a la difusió de la llengua i literatura hebrees. Segons informa Shelhav (2010), va ser pionera en establir una secció anomenada Ha-Bibliyotekah ha-'Ivrit (La Biblioteca de l'hebreu) que venia llibres per subscripció; tenia una altra secció, Ha-Bibliyotekah liYeladim (La Biblioteca dels nens), on es publicaven els contes de Levner, i va ser la primera a publicar les obres de Bialik i de Brenner. Tushiyah també va editar un diari il·lustrat, *Olam Katan*, que va ser una de les primeres publicacions periòdiques infantils en hebreu, amb obres de Tchernichovsky i de Steinberg. L'editorial va vendre centenars de nous

llibres en hebreu modern i escrits per a una audiència popular (Moss, 2010a; Bar-El, 2011) i va editar traduccions de clàssics com Grimm, Hugo, Tolstoi i D'Amicis (Shavit, 2018). Sens dubte, l'editorial va tenir guanys econòmics i va contribuir a l'augment del nombre de lectors entre la població.

A la ciutat d'Odessa, el 1901-1902, Bialik, Ravnitski i Alter Gutmann funden l'editorial Moriah. Tal com indica Moss (2010b), l'objectiu principal de l'editorial era la impressió de material educatiu per a les escoles hebrees, com la famosa obra de Bialik i Ravnitski *El llibre de les llegendes* (הספר הליגנדי), publicat entre 1901 i 1911. Els dos autors estaven compromesos en la creació d'un cànon hebreu nacional; Bialik va adaptar textos hebreus clàssics (com les llegendes bíbliques) a la cultura hebrea moderna (vegeu 2.2). També tenia un apartat dedicat a les traduccions de clàssics europeus, i va publicar el bo i millor de la literatura del moment, com obres de Mendele, Tchernichovsky i Smilanski. La Primera Guerra Mundial i la crisi econòmica russa van tenir un fort impacte negatiu sobre nombroses editorials jueves, de manera que algunes van haver de tancar, canviar de nom o marxar. La prohibició, per part del govern rus, de publicar llibres en hebreu va forçar l'editorial Moriah a tancar; els editors van marxar a Berlín i van canviar el nom de Moriah per Dvir. L'aventura de l'antiga Moriah va continuar, i el 1924 fa el salt definitiu i arriba a Tel-Aviv, on crea un nou departament per a la publicació dels llibres per als estudiants de Universitat Hebrea de Jerusalem.

Per la seva banda, l'editorial Omanut, fundada el 1917 a Moscou per Shoshana Zlatopolsky Persitz (1893-1969) es va especialitzar en llibres i revistes infantils. L'editorial es va haver de traslladar a Odessa i a Frankfurt del Main, i finalment s'instal·la a Tel-Aviv (Moss, 2010a). Shoshana Zlatopolsky va tenir un paper destacat en el Departament d'Educació Municipal de Tel-Aviv, i el 1949 va ser elegida membre de la primera Kenesset (Assemblea Constituent) del nou Estat d'Israel. Durant el temps que l'editorial va treballar a Frankfurt del Main, es va crear una secció especialitzada en llibres infantils il·lustrats, anomenada Biblioteca Gamliel, en la qual, com afirma Brener, “va aconseguir produir alguns dels llibre infantils més bells mai impresos en hebreu” (2017b). Entre altres, el conte de Bialik *Els galls i la guineu*, publicat el 1919 a Moscou per l'editorial Omanut.

L'editorial Stybel, fundada a Moscou el 1917, va néixer amb la idea d'apropar a les llars hebrees traduccions de la literatura occidental clàssica i moderna (russa, polonesa, francesa i anglesa). També va publicar treballs de Tchernichovsky (Moss, 2010c).

3.2. La premsa hebrea

Els diaris i les revistes van ser els mitjans de comunicació essencials en la difusió d'esdeveniments polítics, socials i culturals. Destacades figures del món literari van ser col·laboracions habituals a les principals editorials de renom i, fins i tot, van dirigir i fundar alguns diaris i revistes literàries. La periodicitat de la premsa va anar canviant amb el temps (diària, setmanal, quinzenal, o irregular), a criteri dels editors, i sovint per causes polítiques, alguns diaris van ser censurats.

La temàtica també va registrar modificacions: en un principi es publiquen cròniques de la vida jueva, més tard s'introdueixen articles, comentaris i opinions de caràcter social, polític i religiós, i comencen a aparèixer publicacions literàries i científiques. Alguns dels diaris més prestigiosos afegeixen suplementes especialitzats en literatura infantil: aquest va ser *d'Olam Katan*, publicat per Eliézer Ben-Yehudà l'any 1893 (suplement de *HaZvi*); de *HaAretz liYeladim* (suplement de *HaAretz*); i de *Davar liYeladim* (suplement de *Davar*).

Amb la introducció de l'estudi de la llengua hebrea a les escoles, poc temps després de l'arribada a Eretz Israel de la Primera Alià (1881-1903), es publica una gran varietat de llibres adreçats als infants (Shavit, 2018).

3.2.1. La premsa a Europa

Ens hauríem de remuntar a finals del segle XVIII, en plena efervescència de la Haskalà, període de gran importància social i cultural i considerat l'inici del nacionalisme lingüístic, per introduir-nos en el món de les primeres publicacions, que van ser, en principi, el canal de difusió de les idees de la Haskalà (Varela, 1992b, p.30).

La llengua hebrea, tal i com ens mostra Sáenz Badillos (1988), es comença a adaptar al món modern: a poc a poc es va abandonant la rigidesa de la llengua sagrada, s'introdueixen neologismes i hi ha una aproximació a l'hebreu rabínic.

La freqüència de les primeres publicacions ni era gaire regular (sovint a causa de la censura russa), les notícies ocupaven poques pàgines, i la temàtica era força variada: narrativa i poesia, amb obres de Mika Yosef Lebenshon (1828-1852), Leib Gordon (1830-1892), Avraham Mapu i Moses Mendelssohn (1729-1786), entre altres; traduccions a l'hebreu d'obres de la literatura universal; i estudis judaics i científics. En aquestes primeres publicacions cal destacar el setmanari *Qohelet Musar*, fundat el 1750 a Berlín per Mendelssohn, que marca l'inici de la Haskalà i representa el primer intent de difusió de la llengua hebrea. La publicació mensual *HaMea'ssef*, fundada el 1784 a Königsberg, va ser un dels principals mitjans de difusió dels ideals de la Haskalà (Varela, 1992b, p.33,38).

Quan molts jueus residents a l'Europa central es veuen forçats a desplaçar-se cap a l'est, els principals centres culturals europeus es traslladen a Odessa, Varsòvia i Moscou. A finals del segle XIX, les publicacions són més especialitzades, i a Rússia i Polònia es comencen a interessar per temes educatius. Els articles de premsa estaven escrits en hebreu, però les obres de literatura infantil s'editaven també en ídix, per tal d'obtenir la màxima difusió possible. També hi havia un bon nombre de traduccions de clàssics europeus a l'hebreu; aquestes traduccions estaven més o menys adaptades a la tradició jueva. La revista *HaKarmel*, per exemple, editada a Lituània, va publicar poemes de Leib Gordon, però, al mateix temps, per exigències de la llicència, estava obligada a incloure suplementos en rus i alemany (Menda-Levy, 2010b). El que resulta si més no curiós és el paper que va jugar la censura russa, ja que, en prohibir l'edició de notícies d'actualitat de qüestions polítiques a la premsa, va afavorir l'augment de temes cultural i la publicació d'articles i obres literàries en hebreu.

La premsa havia arribat, gràcies a l'ús d'un hebreu més modern i a la qualitat dels seus articles, traduccions i publicacions literàries, a tenir un paper destacat en la difusió de la llengua hebrea (vegeu Annex, Taula 1).

3.2.2. La premsa a Eretz Israel

El cas de la premsa hebrea a Eretz Israel és particular, i molts estudiosos han tractat d'explicar la seva història. En el seu treball, Elyada (2004) presenta les conclusions de diverses investigacions que es van publicar el 1987 a la revista *Kesher*, del Jewish Press Research Center de la Universitat de Tel-Aviv; el resultat final mostra que la premsa hebrea a Israel està diversificada en quatre eixos principals:

- la premsa del partit i la comercial

- la premsa popular la d'elit
- la premsa diària i la de revista
- la premsa no hebrea i la premsa àrab

A finals del segle XIX, el nombre de diaris hebreus a Europa de l'Est havia disminuït considerablement i bona part de la premsa hebrea s'havia traslladat a Eretz Israel. Per Cohen Muller (2012), el desenvolupament de la premsa hebrea a Palestina es mou entre la història del sionisme i la formació d'una moderna societat civil jueva. Tot i que els principals diaris omplen les seves pàgines de temes polítics, religiosos i debats ideològics, el 1919, es funda *HaAretz*, publicació que, fins avui dia, és l'únic diari no afiliat ni vinculat a una organització política.

Abans de l'arribada de la Primera Alià (1881-1903), Jerusalem era la capital els mitjans de comunicació hebreus, amb una bona producció de llibres (religiosos i seculars) i publicacions periòdiques en hebreu, algunes en ídix i judeoespanyol, dirigides al lector local i als jueus d'europa (Elyada, 2004). Un jove Eliézer Ben-Yehudà, acabat d'arribar a Jerusalem, va ser director d'un d'aquests primers diaris hebreus, *HaVatzelet* (fundat el 1863), que representava la postura del hassidisme sefardita. Ben-Yehudà hi escriu articles per informar als seus lectors dels problemes derivats de la immigració jueva (Cohen Muller, 2012). Amb l'esperança de posar en pràctica el seu somni, funda, el 1884, el seu propi diari, *HaTzví*, el primer diari sionista hebreu a Eretz Israel. Es tracta d'un diari de notícies, amb innovacions lingüístiques³¹ i amb un discurs apassionat per influir en els lectors, i que dona suport als nous assentaments, al laïcisme i al nacionalisme. Conté també un espai reservat a la literatura, amb publicacions de Yellin i Yudelivitch (vegeu 2.3). Es pot considerar *HaTzví* l'origen de la premsa popular a Eretz Israel; de fet el diari és una imitació de la premsa popular parisenc (Elyada, 2004). El 1893 es crea *Olam Katan*, un suplement de *HaTzví* dedicat a la literatura infantil, que és on Hemdah ben-Yehudà publica alguns dels seus contes (vegeu 2.3).

Els integrants de la Segona Alià (1904-1914) arriben amb idees progressistes i el 1907 funden a Jerusalem el primer diari del moviment obrer, finançat per un partit polític, *HaPoel Ha Tsair*. El diari proporcionava informació sobre la vida a Palestina, i va presentar també les obres dels principals autors hebreus que vivien a Palestina (The National Library of Israel,

---

31

Ben-Yehudà incorpora noves paraules, que sovint s'acompanyen amb notes explicatives en francès o Alemany. Aquestes notes s'interpreten com l'embrió de la seva gran obra, el futur diccionari (Cohen Muller, 2012).

n.d.). Més tard, sota el Mandat Britànic, Tel-Aviv esdevé el centre neuràlgic de la premsa a Eretz Israel, i el lloc on es publiquen la majoria d'obres en hebreu d'autors jueus; és el moment en què apareix la premsa de revista, sovint en forma de suplement als diaris de més tirada. En un principi es tracta de revistes populars, d'entreteniment, amb notícies, algunes de les quals van dirigides a un públic més específic com les dones i la mainada, i tracten també temàtiques esportives.

A partir de 1930, ja es pot parlar de premsa d'elit amb revistes literàries i acadèmiques (Elyada, 2004). El diari *Davar*, del Moviment Laborista, es va fundar el 1925, i s'hi podien llegir les obres d'Avraham Slonsky i la columna en vers de Natan Alterman (vegeu 2.3). Per tal de diversificar els seus continguts, es van publicar suplement molt variats: *Davar liYeladim* a partir de 1931, en forma de revista setmanal (Enciclopedia Judaica, n.d.) amb obres de Leah Goldberg, Miriam Yellin Shetklis i Anda Pinkerfeld-Amir, entre altres (vegeu Annex, Taula 2).

En definitiva, la premsa va posar a l'abast de tothom notícies i cròniques socials de la vida dels jueus, va donar a conèixer als lectors les obres dels autors hebreus, va participar en el grau d'alfabetització de la població jueva i va ser dinamitzadora de la cultura i la llengua hebrees.

4. LA TRADUCCIÓ DE LA LITERATURA INFANTIL

4.1. La traducció de la literatura infantil a l'hebreu

La Haskalà havia originat importants canvis en la societat dels jueus europeus i, en l'àmbit de la literatura infantil hebrea, es van imitar els llibres de la Il·lustració alemanya (vegeu 2,1). Tal com ens indica Shavit (2018), la traducció va ser el sistema emprat per aproximar-se a les condicions de la cultura europea i, en poc temps, les necessitats educatives i culturals dels nens jueus van quedar garantides a partir del repertori alemany de llibres infantils. Val a dir que es van aplicar certs criteris de selecció, marcats per les preferències en temes jueus; així, a mitjans del segle XIX els textos més populars eren les històries bíbliques, els poemes moralistes, les faules i els llibres de geografia, però la narrativa de ficció, fossin contes o novel·les estava descartada.

Quan el centre de la cultura hebrea es trasllada a l'Europa de l'Est, la majoria dels textos s'escriuen en hebreu, i que moltes editorials continuaran publicant literatura traduïda per tal d'oferir un repertori complet o divers d'obres per a la mainada. Aquests traduccions ja no

estan centrades en l'educació i inclouen textos d'entreteniment com contes i novel·les. Les editorials Tushiyah, Omanut, Stybel i Moriah publiquen traduccions d'obres de la literatura infantil clàssica i moderna, d'autors com Grimm, Hugo, D'Amicis, Cervantes, Twain ... (vegeu 2.2).

A Eretz Israel, l'escassetat de llibres per a la mainada, tant educatius com d'entreteniment, fa necessària la incorporació de traduccions de la literatura infantil mundial. Algunes editorials, com Omanut, es van especialitzar en aquest tipus de publicació. En el seu treball, Shavit (2018) ens mostra algunes dades que ens permeten veure la impotència de les traduccions:

- . el 1932 Omanut va publicar 30 llibres traduïts i només 1 d'original en hebreu.
- . fins el seu tancament, el 1944, van ser un total de 500 llibres traduïts, bàsicament de l'alemany i el rus.

Poc abans de la proclamació de l'Estat d'Israel, el fort vincle entre la cultura russa i els jueus residents a Eretz Israel explica les nombroses traduccions de textos russos a l'hebreu, que es van distribuir, també, entre les comunitats jueves de la Unió Soviètica. L'editorial AmOved de Tel-Aviv va publicar traduccions d'autors de primera línia, com Goldberg i Alterman (Shavit, 2018). *El viatger de Kfar Azar* (המפוזר מכפר אזר) és un conte basat en un llibre de Sanuel Marshak³², traduït i adaptat per Goldberg, va aparèixer en una primera edició a *Davar liYeladim* el 1938, i més tard Am Oved el va publicar el 1943. Entre 1943 i 1946, Alterman publica *Limpopo* (לימפופו) i *Barmalai* (ברמלאי), traduccions de dues obres del conegut poeta rus de literatura infantil K. Chukovsky³³.

4.2. La traducció de la literatura infantil hebrea a altres llengües

La traducció va ser, ja a finals del segle XIX, bidireccional, de manera que les obres originals en hebreu es comencen a traduir a altres llengües, i els grans autors de la literatura infantil hebrea hi participen activament, ja sigui amb contes o poemes, a mitjans del segle XX, la literatura infantil hebrea va passar a formar part de les propostes de les editorials, centres

³²

L'escriptor rus Samuel Marshak havia publicat l'obra el 1930. Per més informació podeu consultar https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%9E%D7%A4%D7%95%D7%96%D7%A8_%D7%9E%D7%9B%D7%A4%D7%A8_%D7%90%D7%96%22%D7%A8. Recuperat el 22 de juny de 2022.

³³

Kornei Chukovski va ser un destacat poeta infantil rus. Per més informació podeu consultar https://es.wikipedia.org/wiki/Korn%C3%A9i_Chukovski. Recuperat el 22 de juny de 2022

d'estudi i biblioteques d'arreu del món. En un article a *The Jerusalem Post*, Friedman (2009) destaca el treball realitzat per Nilli Cohen a la direcció de l'Institut de Traducció de Literatura Hebrea d'Israel (vegeu Annex 7.1), pel seu impuls i supervisió en la traducció de prop de 5.000 llibres d'autors israelians a altres idiomes. Per esmentar algunes xifres, 1980 es van publicar traduccions a 20 llengües, nombre que va augmentar a 76 l'any 2009. Els idiomes més sol·licitats van ser l'anglès (amb un 40% de les obres, l'alemany, el francès, l'italià i l'espanyol.

4.3. *La traducció de la literatura infantil hebrea a l'Estat Espanyol*

En els seus treballs sobre la traducció de la llengua hebrea a Espanya, González. B. (2013b) aporta una sèrie de dades que permeten entendre la situació de la traducció d'obres des de l'hebreu a les quatre llengües oficials d'Espanya, a partir dels estudis realitzats durant el període 1995-20011 per la Escuela de Traductores de Toledo (vegeu Annex 7.1). de les 243 obres traduïdes, el 24% corresponen a literatura infantil i juvenil, de les quals 12 són en català. En un 80% dels casos, l'anglès va ser la llengua pont entre l'hebreu i la llengua meta, i és important remarcar el paper de les dones en aquesta tasca traductora, ja que són les dones les qui realitzen el 85% de les traduccions.

Les grans editorials han estat les encarregades de la publicació de col·leccions dirigides al públic infantil i juvenil. El Grup Editorial SM, que engloba Ediciones SM i l'editorial Cruïlla, encapçala la llista amb més títols traduïts; el segueix el Grup Santillana, amb la seva editorial Alfaguara. Algunes editorials estan especialitzades en literatura infantil i juvenil (és el cas de Lóguez i Siruela), i d'altres que ho fan ocasionalment, com Bruño, Alrevés i Hiria (que edita les traduccions de l'hebreu a l'euskera).

4.3.1. *la traducció de la literatura infantil hebrea al català*

Eduard Feliu (1938-2009) va ser el primer traductors de l'hebreu moderna al català; va començar amb la novel·la d'Amos Oz *El meu Mikkael*, publicada l'any 1973 a Barcelona per Edicions Proa; el 1979 tradueix un recull de contes de Leah Goldberg, entre els quals podem citar el conegut Els mes amics del carrer Arnon (Ferrer, J. 2013).

Cal destacar l'impuls que ha tingut la traducció al català de la literatura infantil en els darrers quinze anys, gràcies al reconeixement de traductores en actiu com Roser Lluch i Eulàlia Sariola. Moltes obres han estat publicades per conegudes editorials com Alrevés i Cruïlla, concretament a la seva col·lecció "El vaixell de vapor" (González, B. 2013a).

De fet, nombroses obres de la literatura infantil hebrea ja formen part del llistat de lectures recomanades a les escoles catalanes; és el cas del llibre *La cadena daurada, Poemes meravellosos per a infants, de Bialik a Yonatan Geffen*³⁴. Es tracta d'una antologia de poemes en hebreu per a la mainada, seleccionada i editada per l'escriptora Nira Harel i traduïda per Eulàlia Sariola. En el seu article presentat a l'Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura 2010-2011, Prats (2012) comenta que "es tracta d'una magnífica ocasió per acostar als infants i adults de casa nostra al cànon de la poesia per a nens en hebreu".

4.4. La traducció del conte de Bialik al català³⁵ *התרנגולים והשועל*

Hayyim Nahman Bialik³⁶ (1873-1934) va néixer a Ucraïna i va rebre una estricta educació jueva, i de ben jove es van sentir atret pel moviment de la Il·lustració. Als 18 anys marxa a Odessa on entra en contacte amb les idees sionistes, i s'integra als cercles literaris jueus. El 1901 publica la primera col·lecció de poemes. Ràpidament es va convertit en el més gran poeta hebreu dels temps moderns, i és conegut com el poeta nacional d'Israel. Els seus poemes encara es llegeixen avui dia a Israel i la seva obra ha estat àmpliament traduïda i reeditada. El gran Bialik, poeta, editor i traductor, estava convençut que l'única literatura original per a nens era la llegenda, per la qual cosa va fer les seves incursions en les antigues fonts hebrees, per tal de posar a l'abast dels lectors els remots tresors de la literatura jueva (vegeu 2.2).

El seu conte *Els galls i la guineu* (*התרנגולים והשועל*) és una adaptació d'una de les històries de la col·lecció de faunes de guineus escrites per Berechiah ha-Nakdan³⁷. Segons Brener (2017c), les faules de guineus eren un gènere popular d'aquells temps, i Berechiah les havia adaptat i traduït a l'hebreu bíblic per al públic jueu. Bialik va escriure la història el 1918 i el 1922 surt publicada a la Biblioteca Gamliel, a Frankfurt del Main. Més tard, el conte es va

---

34

Per saber-ne més consulteu <http://www.xtec.cat/crp-gracia/biblioesc/guies%20lectura/guia%20lectura11%2004%20CM%20CS%20web.pdf> Recuperat el 10 de juny de 2022.

35

El text en hebreu vocalitzat el podeu trobar a https://benyehuda-org.translate.google/read/8649?_x_tr_sl=iw&_x_tr_tl=es&_x_tr_hl=es&_x_tr_pto=sc. Recuperat el 20 d'abril de 2022.

36

Vegeu la seva biografia i obra a <https://www.jewishvirtuallibrary.org/hayyim-nahman-bialik>. i a <https://www.ithl.org.il/>. Recuperats el 22 de juliol de 2022.

37

Per saber-ne més consulteu <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/berechiah-ben-natronai-ha-nakdan>. Recuperat el 22 de juliol de 2022.

incloure al llibre *Cançons i poemes per a nens*, publicat per Dvir (vegeu 2,2). El 2005, quan van expirar els drets d'autor de l'obra de Bialik, es van fer dues reedicions de la història (vegeu Annex 7.1).

4.4.1. La traducció: el text

ELS GALLS I LA GUINEU

Va ser un any de fam, un any de sequera, no va quedar res per menjar, res per viure. Cap dels animals amb cresta, galls, gallines i pollets, no va trobar cap botiga, ni espigues ni grans.

Un gran gall amb una gran barba es va posar dempeus i va dir:

- Fidels meus, reuniu-vos tots al meu voltant, galls i gallines, tots, petits i grans. El pes de la gana és damunt nostre, i no ens quedarem asseguts esperant la mort! Per tant, escolteu-me, tots vosaltres que naixeu d'ous, vet aquí que he trobat la solució. Aixequem-nos tots i sortim, anirem junts al pobles i allà fora, potser trobarem alguns grans als camps i als prats. Tots nosaltres i els nostres fills podrem menjar i recuperarem la nostra ànima. La coneixeu la dita: qui canvia de lloc, canvia la seva sort! I ara digueu-me davant de tota la comunitat si us sembla bé el meu consell.

- Quiquiriquic, quiquiriquic!

I tots van batre les ales aplaudint el consell del gall i van exclamar:

- Visca el nostre gall! És el cap que necessitem, intel·ligent per trobar el millor consell.

I tota la família dels que picotegen es va aixecar, mares i fills, grans i petits, sans i malalts. Entre ells i havia una pobra gallina feble i coixa, amb una crossa sota l'ala, que anava coixejant al darrera del grup. I tot caminant, tots van sortir al camí. Al tercer dia, tots alçaren els ulls, i vet aquí que van veure un camp d'ordi al seu davant! I el camp va ser tota una benedicció, hi havia prou gra per a tota la família. I van exclamar: Visca!

Van seguir dies de sega i collita, i acampats davant l'era van menjar tranquils, com si cada dia fos un dia de festa. Collien blat, tot passejant i parlant per damunt dels grans, pels solcs i les ranures del terreny, menjant i bevent, contents i feliços, i ponent ous i criant pollets.

Passats dos mesos de la seva sortida, ja enyoraven tornar a casa de nou. El gran gall va reunir la comunitat i va dir:

- Afanyeu-vos i agafeu provisions! Cadascú de vosaltres portarà a la boca una espiga de civada, galls, gallines i pollets, una per cap. No tornarem a casa amb les mans buides!

- Quiquiriquic, quiquiriquic!

Tots el van escoltar amb alegria i es van afanyar, i corrent i volant van baixar a l'era i es van proveir de la seva espiga. Van sortir tots a fer el viatge de tornada amb la mercaderia al bec, les espigues de civada plenes i espesses, grans i peludes com cues, amb dos-cents grans de civada amb cabells llisos i tirabuixons. Però la gallina coixa no podia portar la seva espiga. Amb les mans buides va arribar i amb les mans buides marxava ara, tota sola, amb la seva crossa sota l'ala, coixejant a la cua de la caravana.

I vet aquí que pel camí una jove guineu que estava emboscada va treure el cap i va veure passar davant seu el campament dels fills de l'ala. La guineu es va esmoliar la dent i va moure la cua tot dient: Hurra! Una presa! Moltes preses! Menjar per dinar i menjar per sopar! Em mouré d'amagat darrera el grup i el devoraré. Ja gairebé havia passat tota la caravana quan la guineu es va decidir, es va acostar a la gallina coixa i amb calma i humilitat digué amb una veu dolça com el vi:

- Salutacions formosa, de qui és aquest campament i d'on ve?

La gallina coixa, que també era molt llesta i sàvia, va respondre;

- De la guerra amb les guineus, i a la batalla n'hem fet caure moltes!

- I què porteu a la boca?

Va preguntar la guineu, el seu nom i el del seu pare siguin esborrats! I la gallina coixa va dir:

- És el botí, són les cues de les guineus que hem agafat dels cossos caiguts com a trofeu. Un testimoni pel record de la glòria dels herois i per les guerres, per la salvació i el consol, i pels grans miracles de la guerra de les guineus i els galls.

Aleshores, la guineu va fer un pas enrere, i silenciosament i amb veu tremolosa va dir:

- I on és el teu botí?

- Oh! Guineu meva, la teva cua, m'ha tocat a mi, serà el meu botí. És per això que m'he apropat a tu: alerta, guineu, alerta, estic sobre teu!

La guineu, en sentir la gallina, va agafar por, i es posar a córrer, comes ajudeu-me, fins a la Terra d'Ararat.

4.4.2. Comentaris

El conte explica com els galls, les gallines i els pollets d'un galliner es veuen obligats a marxar per anar a buscar menjar. La història mostra tota una sèrie de connotacions bíbliques:

- La fam, la sequera i la manca d'aliment són temes recurrents a la Bíblia, i ja de bon principi la història comença amb un període de fam, com la que origina el descens a Egipte (Gn 12:10; 22:1).

- L'atac, per part de la guineu famolenca, de la darrera gallina coixa ens recorda com la cua de la caravana dels israelites és atacada al desert quan surten d'Egipte, en la guerra contra els amalecites (Ex 17).

- La gallina coixa fa venir por a la guineu quan li diu al final del conte "vigila bé, guineu, que estic sobre teu", com la repetida advertència de Dalila a Samsó sobre l'arribada dels filisteus (Jt 16:6-20).

- El conte també es pot interpretar com la victòria del febles (la gallina coixa) contra els forts (la guineu), tal com a la història de David i Goliat (I Sam 17:41-50).

Bialik incorpora en el conte un dels missatges clau del sionisme "qui canvia de lloc canvia la seva sort". Aquesta és la solució a tots els problemes dels jueus a la diàspora, el lloc només

pot ser un, Eretz Israel. L'article de Yael Dar ³⁸ *El secret de la màgia arcaica de Bialik i els*

³⁹ *galls* ens descobreix què hi ha al darrera la història de Bialik. Comenta que l'autor va utilitzar aquí un llenguatge bíblic antic per aportar una capa literària addicional i afegeix que el relat final del conte, on l'enginy de la gallina coixa fa fugir la guineu, està escrit com una paràbola. Bona coneixedora de la literatura infantil, entén a la perfecció el perquè de l'èxit del conte entre el més petits: "la història acaba amb el triomf còmic dels febles, i per als petits lectors, que també estan en el grup dels que encara necessiten protecció, no queda res més que riure amb una darrera, gran i alliberadora rialla."

5. CONCLUSIONS

A la introducció d'aquest treball s'ha comentat el valor de la literatura infantil com a eina fonamental en el progrés de les capacitats dels infants i la seva importància bàsica per superar les dificultats de l'alfabetització. Certament, i com apunta Shavit (2018), els patrons històrics en el desenvolupament de la literatura infantil han estat bàsicament els mateixos per a

---

38

Yael Dar (19 de març de 1958) és especialista en literatura i cultura infantil, associada al Programa de Recerca en Cultura Infantil i Juvenil de la Universitat de Tel Aviv.

39

Recuperat el 12 d'agost de 2022. <https://www.haaretz.co.il/literature/2005-06-20/ty-article/0000017f-dbb9-d3a5-af7f-fbbf1ca90000>.

qualsevol literatura. Tanmateix, la literatura infantil hebrea posseeix una sèrie de característiques genuïnes:

. la seva implantació, que va ser posterior a una literatura general consolidada si parlem de l'Europa de l'Est o anterior a ella si ho comparem amb Palestina.

. la seva implicació educativa i difusora de valors nacionals utilitzada pels pioners i educadors al *yishuv*.

. la seva participació en la transmissió oral i escrita de la nova llengua hebrea.

L'evolució històrica de la literatura infantil hebrea ha experimentat importants canvis en els darrers cent anys. Els seus lectors, que en principi eren una minoria i no eren parlants d'hebreu, van anar augmentant en nombre, i ja a Eretz Isreal es pot parlar d'un públic fidel i bon coneixedor de l'hebreu parlat i escrit. Al seus inicis a Europa, els textos eren bàsicament ideològics, religiosos i educatius, però a poc a poc es van anar alliberant de les limitacions de l'idioma i aleshores comença una diversificació temàtica, que assoleix la màxima expressió a Eretz Israel, poc abans de la proclamació de l'Estat d'Israel.

Així, es deixen de banda les temàtiques anteriors i sorgeix una nova literatura infantil secular i d'entreteniment, que també parla dels temes d'actualitat com l'Holocaust i la guerra; la literatura infantil hebrea esdevé una literatura normalitzada i amb gèneres ben consolidats, com la resta de literatures infantils europees i americanes.

És interessant destacar la perspectiva femenina de la literatura infantil hebrea: per una banda, les autores van aportar diversitat als textos, creant contes, poesia i obres de teatre; també van reflectir la vida de la dona i els infants a l'Europa de l'Est, i van saber projectar una mirada al futur de la nova nació que estava a punt de néixer. No podem oblidar el seu paper destacat en el ressorgiment de l'hebreu gràcies a la seva feina com a mestres i educadores a les primeres escoles a Eretz Israel.

Gairebé totes les grans editorials hebrees d'Europa es van involucrar en la publicació de literatura infantil hebrea, i més tard s'hi van sumar les editorials a Eretz Israel. Diaris i revistes periòdiques van donar a conèixer les obres originals i les traduccions a l'hebreu, de manera que el coneixement de la llengua hebrea es va estendre per Eretz Israel, Europa i el continent americà. L'escassetat de textos infantils originals en hebreu es va salvar gràcies a la traducció de clàssics europeus, i la llengua va esdevenir el motor d'unificació del poble

jueu. Les obres originals en hebreu també es van traduir a altres llengües, traspasant fronteres i apropant la literatura infantil hebrea a nous lectors arreu del món. Els darrers anys, s'ha produït un repunt de la traducció de textos hebreus en català, gràcies a la feina de bons professionals, i a la participació de les institucions i editorials.

Convé destacar que la innovació del treball rau en el fet que és el primer estudi que es fa, en una universitat de l'estat espanyol, de la literatura infantil hebrea preestatal, la seva importància en la revivificació de la llengua hebrea i la influència que ha tingut en la cultura israeliana actual. És una llàstima que no es tracti aquesta part de la literatura hebrea contemporània a cap universitat de l'estat espanyol. En aquest sentit, la traducció del conte de Bialik *Els galls i la guineu* representa una nova incorporació al corpus de les traduccions al català de la literatura infantil hebrea preestatal.

Abans de concloure, em sembla interessant esmentar que, tot i les limitacions d'espai, s'ha pogut aportar una visió panoràmica de la literatura infantil hebrea preestatal; la temàtica mereix un estudi posterior més detallat, per tal que pugui seguir el camí de la divulgació i qui sap si, en un futur no gaire llunyà, aconseguir la seva incorporació al pla d'estudis de la literatura hebrea contemporània.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Balin, C. (1999). Sarah Feiga Meinkin Foner. *Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women. Jewish Women's Archive*. Recuperat el 22 d'abril de 2022 de <https://jwa.org/encyclopedia/article/foner-sarah-feiga-meinkin>.
- Bar-El, A. (2011). Literatura Infantil: Literatura Hebrea. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 08 de maig de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Childrens_Literature/Hebrew_Literature.
- "Baron, Dvora 1887-1956". *Autores contemporáneos*. Recuperat el 13 de maig de 2022 de Encyclopèdia.com: <https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/baron-dvora-1887-1956>
- Brener, A. (2017a). Historical Introduction | Articles and Essays | Rare Illustrated Children's Books in Hebrew and Yiddish, 1900 - 1929 | Digital Collections | Library of Congress (loc.gov).
- _____(2017b). Illustrated Children's Books and Periodicals in Hebrew and Yiddish, 1900- 1929, Adobe Acrobat Reader DC. *The Collections of the Library of Congress*.
- _____(2017c). Los años de Odessa: Shoshana Perstz y la biblioteca Gamliel de Omanut Press (1818-1920). *Biblioteconomía Judaica*, 20, 80-99 en pdf. Recuperat el 09 d'abril de 2022. doi:10.14263/2330-2976.1215.

- Calders, T. (1999). *Polítiques lingüístiques a països plurilingües*. Cicle de conferències. Barcelona (I.S.C. - Documents de treball). Generalitat de Catalunya N.º 1 edició (1 juliol 1999).
- Cámara Aguilera, E. (2003). Traducción del medio mixto en literatura infantil y juvenil: algo más que traducción. *Actas del I Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación. Granada, 12-14 de Febrero de 2003* (pp. 621-631). Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación (AIETI). Recuperat el 17 de març de 2022 de <http://www.aieti.eu/pubs/actas/I/AIETI>
- Cervera, J. (1989). En torno a la literatura infantil. *Cauce, Revista de Filología y su Didáctica*, 12, 157-168.
- Cohen Muller, R. (2012). La prensa hebrea, un vehículo para la entrada de los judíos en la modernidad. *Yod Online*, 17, 2012, 13-23. Recuperat el 08 d'abril de 2022 de <http://journals.openedition.org/yod/1575>; DOI: <https://doi.org/10.4000/yod.1575>
- Cohen, T. (27 de agosto de 2010). Mapú, Avraham. YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este. Recuperat el 26 d'abril de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Mapu_Avraham.
- Colomer Martínez, T. (2005). Sociedad lectora y educación. *Revista de Educación, número Extraordinario*, 203-216. Recuperat el 22 de març de 2022 de <https://www.educacionyfp.gob.es/revista-de-educacion/numeros-revista-educacion.html>.
- "Davar". *Enciclopedia Judaica*. Recuperat el 12 de juny de 2022 de [Encyclopedia.com: https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/davar](https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/davar)
- Elyada, O. (2004). L'histoire des médias en Israël : jalons et recherches. *Le Temps des médias*, 3, 253-269. Recuperat el 02 de març de 2022 de <https://doi.org/10.3917/tdm.003.0253>
- Feiner, S. (2010). Smolenskin, Perets. YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe. Recuperat el 04 de maig de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Smolenskin_Perets
- Feliu, E. (2009). Bialik o el clam profètic. *Tamid*, 187-233. (pdf)
- Ferran i Baños, R. (2021). Una qüestió candent, d'Eliézer Ben-Yehudà, traducció anotada i comentari. *Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics*, 16 (2021), 111-160. Hebrew Academy. (n.d.). Recuperat el 22 de mars de 2022 de <https://en.hebrew-academy.org.il/hebrew-language>
- Ferrer, J; Casanelles, P. (2013). Eduard Feliu, primer traductor d'una novel·la hebrea moderna al català. *Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics*, 9 (2013), p. 177-197. DOI: 10.2436/20.1006.01.33. Recuperat el 15 de juliol de 2022 de <http://revistes.iec.cat/index.php/tamid>

- Friedman, R. (2009). *Found in translation*. The Jerusalem Post (June 11, 2009). Recuperat el 15 de juliol de 2022 de https://www-jpost-com.translate.google/magazine/features/found-in-translation?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=es&_x_tr_hl=es&_x_tr_pto=sc
- González González, B. (2013a). Panorámica de la traducción de la lengua hebrea en España (1986-2011). *Panorámica de la traducción de la lengua hebrea en España (1986- 2011)*, 383-391.
- _____ (2013b) Panorámica comparativa de la traducción de la literatura infantil y juvenil hebrea en España e Italia (1995-2011). *AILIJ (Anuario de Investigación en Literatura Infantil y Juvenil)* 11, p. 71-80.
- “Goor (Grasovski), Yehudah”. *Enciclopedia Judaica*. Recuperat el 27 d'abril de 2022 de Encyclopèdia.com: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/goor-grasovski-yehudah>
- “Ha-Karmel”. *The National Library of Israel (n.d.)*. Recuperat el 27 de juny de 2022 de <https://www.nli.org.il/en/newspapers>
- “Ha Poel Ha Tsair”. *The National Library of Israel. (n.d.)*. Recuperat el 14 del juny de 2022 de <https://www.nli.org.il/en/newspapers/hhr>
- “Ha-Zofeh”. *Jewish Virtual Library (n.d.)*. Recuperat el 21 d'abril de 2022 de Ha-Zofeh (jewishvirtuallibrary.org)
- Holtzman, A. (2011). Literatura Hebrea. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 28 de abril de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Hebrew_Literature
- Holtzman, A. (2010a). Katzenelson, Yitshak. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del este*. Recuperat el 14 de abril de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Katzenelson_Yitshak.
- _____ (2010b). Steinberg, Yehudá. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del este*. Recuperat el 02 de maig de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Steinberg_Yehudah.
- _____ (2010c). Tsefirah, Ha-. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 29 de mayo de 2022, de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Tsefirah_Ha-.
- Holtzman, A. (2017). Bialik, Hayim Nahman. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del este*. Recuperat el 01 de mayo de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bialik_Hayim_Nahman.
- Institute for the Translation of Hebrew Literature. (n.d.). *The Institute for the Translation of Hebrew Literature*. Recuperat el 26 d'abril de 2022 de <https://www.ithl.org.il/>.
- Kazovsky, H. (2010). Kultur-lige. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 6 de juny de 2022 <https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Kultur-lige>

- "Kipnis, Levin". *Encyclopaedia judaica (n.d.)* Recuperat el 12 de juny de 2022 de <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/kipnis-levin>
- "Levner, Israel". *Encyclopedia judaica (n.d.)*. Recuperat el 26 d'abril de 2022 de <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/levner-israel-benjamin>
- López Tamés, R. (1990). *Introducción a la literatura infantil*. Murcia: Universidad, Secretariado de Publicaciones.
- López Valero, A. Guerrero Ruiz, P. (1993). La literatura infantil y su didáctica. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 18, 187-199.
- Mashiach, C. (1999). Miriam Yalan-Stekelis. *Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women. Jewish Women's Archive*. Recuperat el 02 de maig de 2022 de <https://jwa.org/encyclopedia/article/yalan-stekelis-miriam>
- Mashiach, C. (2021). Children's Literature in Hebrew. *The Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women*. Recuperat el 05 de maig de 2022 de <https://jwa.org/encyclopedia/article/childrens-literature-in-hebrew>
- Menda-Levy, O. (2010a). Friedberg, Avraham Shalom. *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*. Recuperat el 28 d'abril de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Friedberg_Avraham_Shalom
- _____ (2010b). Karmel, Ja-. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 21 d'abril de 2022, de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Karmel_Ha-
- Mínguez-López, X. (2012). La definición de la LIJ desde el paradigma de la Didáctica de la lengua y la literatura. *Anuario de Investigación en Literatura Infantil y juvenil*, 10, 87- 106.
- Moss, KB (2010a). Imprenta y publicación: impresión y publicación después de 1800. *Enciclopedia YIVO de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 06 de abril de 2022 de https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Printing_and_Publishing.
- _____ (2010b). Moriah. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 05 d'abril de 2022 de <https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Moriah>.
- _____ (2010c). Stybel. *YIVO Enciclopedia de judíos en Europa del Este*. Recuperat el 13 de abril de 2022 de <https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Stybel>.
- Ollero Jiménez, L. (2005). Sociedad lectora y educación. *Revista de Educación, número Extraordinario*, 5. Recuperat el 22 de març de 2022 de <https://www.educacionyfp.gob.es/revista-de-educacion/numeros-revista-educacion.html>
- Prats, M. 2012. Edició de llibres infantils i juvenils: la poesia. *Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura 2010-2011*, p. 80-88. Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura. Universitat de Barcelona. Recuperat el 22

de juliol de file:///C:/Users/Usuari/Downloads/262957-Text%20de%20l'article-355444-1-10-20130302%20(3).pdf

“Schatz, Boris”. *Jewis Virtual Library* (n.d.). Recuperat el 22 de juny de 2022 de <https://www.jewishvirtuallibrary.org/boris-schatz>

Seijas, G. (2014). *Historia de la literatura hebrea y judía*. Editorial Trotta.

Shavit, Z. (1986). *Poetics of Children's Literature*. The University Georgia Press, Athens and London. Pfd.

Shavit, Zohar. (2008). Naissance d'une littérature de jeunesse et naissance d'un État. *La revue des livres pour enfants*, 239 (86-91).

Shavit, Zohar; Bar-El, Adina; Ofek, Uriel; Younglove, William; Halpern, Joseph; Posner, Marcia; Silverman, Godfrey; Litani-Littman, Dora; Yaron, Baruch; Tarsi-Gay, Esther. (2018). Children's Literature. *Encyclopaedia Judaica*. Recuperat el 27 d'abril de 2022 de <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/childrens-literature>

"Smoli (anteriormente Smoler), Eliezer". *Enciclopedia Judaica* (n.d.). Recuperat el 16 de maig de 2022 de [Encyclopedia.com: https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/smoli-formly-smoler-eliezer](https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/smoli-formly-smoler-eliezer)

“Tchernichovsky, Saul 1875-1943”. *Encyclopedia.com*. (n.d.). Recuperat el 26 d'abril de 2022. [Encyclopedia.com:https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/tchernichovsky-saul-1875-1943](https://www.encyclopedia.com/arts/educational-magazines/tchernichovsky-saul-1875-1943)

“Shaul Tchernichovsky”. *Jewish Virtual Library* (n.d.). Recuperat el 26 d' abril de 2022 de <https://www.jewishvirtuallibrary.org/shaul-tchernichovsky>

Vacher, M (2012). Joseph Moiseevitch Tchaikov. De la Ruche des Makhmadim à l'idéologie soviétique (1910-1937). *Les Cahiers de l'École du Louvre*. (En línia). Recuperat el 06 de juny de 2022 de <http://journals.openedition.org/cel/661>

Varela Moreno, E (1992a). *Antología de la literatura hebrea contemporánea*. Octaedro.
_____(1992b). *Historia de la literatura hebrea contemporánea*. Mirador.

Zierler, W. (1999). Anda Pinkerfeld Amir. *Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women. Jewish Women's Archive*. Recuperat el 22 de maig de 2022 de <https://jwa.org/encyclopedia/article/amir-anda-pinkerfeld>

7. ANNEXOS

7.1. Institucions

- El Comitè de la Llengua Hebrea⁴⁰ va ser establert a Jerusalem, a finals de 1889, per iniciativa de personalitats com Eliézer Ben-Yehudà. El seu objectiu més destacat era preparar l'hebreu per convertir-lo en la llengua del dia a dia. També es va fixar en la promoció de la parla hebrea, la unificació de l'escriptura, i la creació de paraules i conceptes hebreus per a l'ús del professorat. Es van publicar diverses llistes i glossaris als diaris de l'època. El 1924, tan bon punt va arribar a Eretz Israel, Nahim Nahman Bialik es va unir al Comitè. Amb el temps, el Comitè continuà treballant i va ser substituït per una entitat amb és autoritat legislativa amb qüestions lingüístiques: l'Acadèmia de la Llengua Hebrea.

- L'Acadèmia de la Llengua Hebrea⁴¹ va ser fundada per la Knesset el 1953. Es tracta de la institució superior per a la llengua hebrea i segueix l'objectiu del Comitè de desenvolupar l'hebreu o s'encarrega de l'estudi de la llengua, definir la normativa per a la gramàtica, l'ortografia, els neologismes, les regles de transliteració i la puntuació diacrítica de l'hebreu.

- La Llei de drets d'autor⁴² protegeix contra l'ús no autoritzat de les obres durant el període de validesa. Quan els drets caduquen, les obres passen a ser de domini públic, de propietat pública. Això vol dir que l'obra ens pertany a tots, i tenen dret a fer-ne qualsevol ús, fins i tot un ús comercial, sense haver de demanar permís a ningú. A Israel el període de validesa de la Llei de drets és de setanta anys, a partir del final de l'any de traspàs de l'autor. La Llei de drets d'autor, 5767-2007 d'Israel, va entrar en vigor el 25 de maig de 2008.

40

Recuperat el 10 de juny de 2022 de <https://hebrew-academy.org.il/2014/11/23/%D7%95%D7%A2%D7%93-%D7%94%D7%9C%D7%A9%D7%95%D7%9F-%D7%94%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA/>

41

Recuperat el 10 de juny de 2022 de <https://hebrew-academy.org.il>

42

Recuperat el 13 de juliol de 2022 de https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%96%D7%9B%D7%95%D7%99%D7%95%D7%AA_%D7%99%D7%95%D7%A6%D7%A8%D7%99%D7%9D

- L'Associació internacional pels drets dels infants a Israel⁴³ va fer una crida a la Knesset, a inicis de la dècada de 2000, per imposar la supervisió dels llibres infantils públics a Israel. El 2005 es van editar les conclusions d'un estudi de la matèria dut a terme per autors de llibres infantils i acadèmics. Les conclusions es poden veure en fòrums, llocs web, manuals de literatura infantil, escoles d'ensenyament. També es publica el llistat dels llibres recomanats pel Ministeri d'Educació.

-Tarbut⁴⁴ va ser una organització educativa i cultural hebrea que va funcionar, entre les dues guerres mundials, en diferents països de l'Europa de l'Est, principalment a Polònia. Es van crear guarderies, escoles primàries i secundàries, escoles i seminaris per a mestres, una escola agrícola i escoles nocturnes; l'hebreu era la llengua d'instrucció, i l'educació tenia una orientació sionista i es posicionava a favor de l'assentament pioner a Eretz Israel. També es van editar publicacions periòdiques, llibres de text, etc. L'organització va intentar mantenir la publicació de llibres en hebreu i establir noves editorials per suplir les que havien tancat a causa de la guerra.

- L'Institut per a la Traducció de la Literatura Hebrea (ITHL)⁴⁵ va ser fundat el 1962 per apropar la literatura hebrea moderna als lectors estrangers; actualment se supervisen traduccions a 82 idiomes. Des de la seva creació, l'ITHL, ha anat ampliant les seves

activitats: publicació de catàlegs amb nous títols⁴⁶, creació d'una base de dades amb totes les traduccions de la literatura hebrea a llengües estrangeres, participació activa en fires internacionals del llibre, assistència a conferències i talers de traducció i creació de la pàgina

---

43

Recuperat el 10 de juny de 2022 de https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%90%D7%92%D7%95%D7%93%D7%94_%D7%94%D7%91%D7%99%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%AA_%D7%9C%D7%96%D7%9B%D7%95%D7%99%D7%95%D7%AA_%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93

44

Recuperat el 13 de juliol de 2022 de [Encyclopedia.com: Encyclopedia.com: https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/tarbut](https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/tarbut).

45

Recuperat el 16 de juliol de 2022 de https://www.ithl.org.il/page_13057

46

Recuperat el 16 de juliol de 2022. Vegeu informació del catàleg d'estiu de 2022 a file:///C:/Users/Usuari/Desktop/TFG/Bibliografia/IIHL_Spring_2022_Children_Cat.pdf

web de l'ITHL, que inclou un directori general amb 500 autors hebreus, sinopsi de títols i informació sobre publicacions.

- L'Escola de Traductors de Toledo ⁴⁷ (UCNL) és un centre d'investigació i traducció de la Universitat de Castilla - La Mancha. Entre les seves activitats destaca la creació de "Taryamed", una base de dades bibliogràfica en línia de les obres traduïdes de l'àrab i l'hebreu cap a les quatre llengües oficials de l'Estat Espanyol, des de 1959, Es tracta d'un projecte R+D, amb la participació d'universitats, biblioteques i fundacions d'entitats euromediterrànies per a l'elaboració d'una cartografia dels fluxos de la traducció a l'àrea del Mediterrani.

7.2. Taules

Taula 1: diaris i revistes a Europa

Publicació	Fundació / Lloc	Informació general
<i>Ha-Magid</i>	1856 Lyck, Berlín, Cracòvia, Viena	Primer setmanari a informar de notícies en hebreu, articles científics, poesia i temes d'opinió. Molt d'interès a mantenir contacte amb els assentaments de Palestina. El 1857, es publica el primer article de Mendele, <i>Carta sobre l'educació</i> .
<i>Ha-Karmel</i>	1860 Vilna	Escrita en hebreu, amb tirada setmanal i mensual. La seva llicència obligava a incloure un suplement en rus i alemany. Notícies locals de la vida dels jueus, articles literaris i ressenyes d'estudis jueus. Gordon hi va publicar els seus poemes més famosos, com <i>Ahavat Tsiyon</i> , el 1853.
<i>Ha-Melitz</i>	1860 Odessa 1871 Sant Petersburg	Primer setmanari hebreu de la Rússia tsarista. Es publiquen els debats sobre la situació de l'ídix i de l'hebreu a la literatura. En general el diari va tenir un paper destacat en la ressenya de llibres i el desenvolupament de la crítica literària. Entre els seus col·laboradors podem citar Levner, Mendele, Gordon i Baron.
<i>Ha-Zefirah</i>	1862 Varsòvia	Setmanari de difusió de la ciència i la tècnica, fundat per Hayyim Selig Slonimski.
		Revista mensual en hebreu. Smolenskin en va ser l'editor i també hi va publicar les seves novel·les. La revista incloïa articles científics, biografies, assaig i literatura, amb l'objectiu

⁴⁷

Recuperat el 15 de juliol de 2022 de <https://taryamed.net/>.

<i>Ha-Shahar</i>	1868 Viena	de difondre el coneixement de l'hebreu. També hi va col·laborar Leib Gordon. Ben-Yehudà, publica el seu famós article <i>Una qüestió candent</i> .
<i>Ha-Yom</i>	1886 Sant Petersburg	Primer diari en hebreu i el primer en crear un hebreu més viu, més modern. Notícies, articles de temes científics, educatius, literatura, i ressenyes de nous llibres. El diari informa de la marxa, el 1881, de Ben-Yehudà a Palestina, formant part de la Primera Alià.
<i>Ha-Shilo'ah</i>	1896 Odessa, Varsòvia Berlin, Cracòvia Jerusalem	Revista mensual, editada per Ahad Ha-Am, de caire social i sionista, amb una llengua i un estil accessibles al lector. Es va publicar <i>El llibre de les llegendes</i> de Bialik i Ravnitzky i obres de Brenner i Tchernichowski.
<i>Ha-Zofeh</i>	1903-1905 Varsòvia	Diari hebreu, publica informació literària hebrea i general, i articles de contingut polític. Primer diari en realitzar un concurs literari el 1903; l'escriptor de contes Berkowitz va guanyar el premi, i es va publicar el seu primer conte, <i>La vigília de Iom Kipur</i> . Col·laboracions de Mendele, Bialik, Tchernichovsky i Steinberg.

Taula 2: diaris i revistes a Eretz Israel

Publicació	Fundació / Lloc	Informació general
<i>Havatselet</i>	1863 Jerusalem	Setmanal i mensual; algunes informacions en ídix i en judeoespanyol. En 1882, Ben-Yehudà va publicar articles sobre la llengua hebrea i de suport a les moixavot de la Primera Alià. Incloïa una secció literària amb contes, descripcions de viatges i novel·la seriada.
<i>Ha-Zvi / Ha-Or</i>	1884 Jerusalem	Publicació diària i setmanal de Ben-Yehudà, en la qual comença a publicar seccions del gran llibre de les paraules (prefaci del seu famós diccionari). Traduccions a l'hebreu de clàssics europeus, poemes i assaig d'autors hebreus. Inclou alguna columna en francès.
<i>Olam Katan</i>	1893 Jerusalem	Suplement de <i>Ha-Zvi / Ha-Or</i> , amb una tirada molt irregular, va ser dels diaris pioners dedicats als infants.

<i>Hash Kafah</i>	1896 Jerusalem	Revista setmanal i quinzenal, publicada simultàniament o en lloc de <i>Zvi</i> , per Ben-Yehudà, per a mestres i educadors.
<i>Ha-Poel ha-Tzair</i>	1907 Jerusalem Tel-Aviv	Principal setmanari del partit Laborista i un fòrum per als treballadors de la 2a Alià, amb informació de la vida a Palestina, dificultats d'inserció. Publicacions literàries de Baron, Brenner, Smilansky, Agnon, Steinberg.
<i>Davar</i>	1925 Tel-Aviv	Diari oficial de la Histadrut (Sindicat de Treballadors d'Israel).
<i>Davar le Yeladim</i>	1931 Tel-Aviv	Suplement setmanal infantil de <i>Davar</i> . Es publiquen els contes de Yellin-Shetklis i de Pinkerfeld-Amir.